

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015-2018

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Michal Procházka

Anarchismus v ČR

Praha 2018

Vedoucí bakalářské práce: Doc. Ing. Štefan Danics, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR COMBINED (PART TIME) STUDIES

2015-2018

BACHELOR THESIS

Michal Procházka

Anarchism in Czech republic

Prague 2018

The Bachelor Thesis Work Supervisor: Doc. Ing. Štefan Danics, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Michal Procházka

Poděkování

Děkuji Doc. Ing. Štefanu Danicsovi, Ph.D. za odborné vedení, pomoc a veškerý vynaložený čas při psaní mé bakalářské práce.

Anotace

Tématem bakalářské práce je Anarchismus v České republice, jeho ideologie, rozšíření a projevy v současnosti, i krátký náhled do minulosti. S ohledem na předmět zájmu této bakalářské práce pak nelze opomenout zmínit problematiku militantní demokracie a protiextremistickou politiku České republiky. V závěru praktické části práce pak bude provedena analýza českého anarchismu z hlediska jeho dalšího směřování v České republice.

Klíčová slova

Anarchismus, Antifašismus, Extremismus, Krajní levice, Militantní demokracie, Symbolika,

Annotation

The Bachelor's thesis discusses anarchism in the Czech Republic, its ideology, enlargement and manifestations at present, and also a brief overview of the past. We can not forget the issue of militant democracy and anti-extremist politics of the Czech Republic in this thesis. In the end of the practical part of the thesis an analysis of Czech anarchism will be carried out from the point of view of its another direction in the Czech Republic.

Keywords

Anarchism, Antifascism, Extremism, Far left, Militant democracy, Symbolism

ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 POLITICKÉ IDEOLOGIE A JEJICH VÝZNAM.....	10
1.1 Charakteristika ideologií a důvody jejich zniku	11
1.2 Primární politické ideologie.....	15
2 TEORETICKÉ ASPEKTY ANARCHISMU.....	17
2.1 Anarchismus a vztah k dalším ideologiím.....	17
2.2 Představitelé anarchismu.....	21
2.3 Ideové proudy sociálního (kolektivistického) anarchismu.....	25
2.4 Další představitelé anarchismu.....	31
PRAKTICKÁ ČÁST	35
3 ANARCHISMUS V ČR.....	35
3.1 Český anarchismus a krajní levice.....	35
3.2 Typologie tuzemských anarchistických proudů myšlení.....	43
3.3 Antifašistická akce působící v ČR.....	46
3.4 Militantní demokracie a protiextremistická politika v ČR	50
3.5 Český anarchismus a jeho další směřování v rámci ČR.....	54
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	60

ÚVOD

Ačkoliv by se mohlo na první pohled jevit, že v současném globalizovaném světě převládají jiné ideologie než anarchismus, ve skutečnosti tomu tak zcela není, neboť anarchismus je nezbytné stále interpretovat jako živou politickou ideologii, která má v některých oblastech a lokalitách stále poměrně intenzivní vliv na fungování společnosti i státu. Je ovšem nutné připomenout, že anarchismus je specifický především v tom, že se dosud žádnému anarchistickému hnutí nepodařilo dostat zcela k politické moci tak, aby ovládlo moc na státní úrovni.

Hlavním tématem anarchismu je víra, podle níž politická autorita ve všech svých formách, zvláště v podobě státu, je zlem, a že vůbec není nutná (anarchie doslova znamená „bezvládí“). Anarchistické upřednostňování jakési bezstátní společnosti, kdy svobodní jednotlivci sami spravují své záležitosti na základě dobrovolně uzavřené dohody a ve spolupráci, přesto vzniklo na bázi dvou konkurujících si tradic – liberálního individualismu a socialistického komunitarismu.¹

Předmětem této bakalářské práce tedy bude právě anarchistická ideologie a to, jak se v současné době projevuje anarchismus v České republice.

Vzhledem k tomu, že na anarchismus je nezbytné nahlížet jako na určitý pomyslný průsečík mezi liberalismem na jedné straně a komunismem na straně druhé a tedy za jakýsi projev ultraliberalismu a ultrasocialismu, je anarchismus v současné době interpretován mnohými politology a sociology spíše jako marginální problém, který nemá konkrétní přesah do státního uspořádání a fungování České republiky jako celku. Ve skutečnosti tomu ovšem takto zcela není, neboť anarchistické hnutí v České republice stále působí a je navíc poměrně stabilní, a to jak z hlediska členské základny, tak z hlediska svých konkrétních aktivit.

Bakalářská práce bude rozdělena na dvě primární části, a sice na část teoretickou a na část praktickou.

V teoretické části bakalářské práce bude pozornost zaměřena na politické ideologie a jejich současný význam z hlediska fungování národních států a lidského společenství vůbec, a to s přihlédnutím k projevům globalizace i procesu lokalizace a s přihlédnutím

---

¹Heywood, A. Politologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 87

ke zvyšujícímu se významu náboženského radikalismu. Aby bylo možné anarchismus správně uchopit jako politickou ideologii, nelze opomenout zmínit jednak teoretické aspekty anarchismu a jednak také vybrané osobnosti a ideje anarchismu.

V praktické části bakalářské práce bude pozornost zaměřena již na anarchismus v České republice a na to, jaké místo zaujímá tuzemský anarchismus v rámci české levice. V rámci praktické části práce bude rovněž provedena typologie tuzemských anarchistických proudů myšlení a to, jaké konkrétní antifašistické akce působí v České republice. S ohledem na předmět zájmu této bakalářské práce pak nelze v praktické části práce opomenout zmínit problematiku militantní demokracie a protiextremistickou politiku České republiky. V závěru praktické části práce pak bude provedena analýza českého anarchismu z hlediska jeho dalšího směřování v České republice.

Cílem bakalářské práce bude vymezení anarchismu jako politické ideologie a provedené typologie anarchismu včetně její aplikace na české podmínky. Cílem práce bude také analýza antifašistické akce působící v České republice, a to včetně její symboliky a zahraničních kontaktů. Cílem bakalářské práce bude také ukázka a popis zásad a opatření protiextremistické politiky v České republice.

Primární metoda, která bude v rámci zpracování této bakalářské práce aplikována, bude metoda komparativní, kdy právě tato metoda se svou povahou, charakterem a také s ohledem na formulované cíle této práce jeví jako metoda zjevně nejvhodnější. Komparativní metoda tedy bude založena na srovnávání názorů jednotlivých odborníků na problematiku anarchismu, kdy tyto názory budou systematicky konfrontovány s názory, zkušenostmi a zjištěnými poznatky autora této práce.

Kromě metody komparativní pak bude k vypracování předmětné bakalářské práce využita rovněž metoda deskriptivní a metoda analogie, spočívající v hledání zákonitostí, určitých pravidelností a jednotvárnosti různých jevů, kdy metoda analogie následně umožňuje přiblížení nebo přechod z jednoho jevu na druhý a také konkrétní navazování z části na celek.

TEORETICKÁ ČÁST

1 POLITICKÉ IDEOLOGIE A JEJICH VÝZNAM

I v současné postmoderní společnosti, která se vyznačuje značnou dynamikou společenských změn, modifikací společenských hodnot a snad až překotným rozvojem informačních a komunikačních technologií, plní svůj specifický význam politické ideologie, jež určují podobu každého jednotlivého státu či jiné formy územního celku, přičemž právě politické ideologie spoluurčují mimo jiné i to, jak dané společenství funguje, jak je stabilní a jak jsou zajišťovány základní služby pro obyvatele daného územního celku.

Politická ideologie v neutrálním významu usiluje o obecný a ucelený výklad člověka a společnosti, ze které by vycházel program politického jednání určité skupiny. Ideologie tedy představuje soubor základních, obecných tezí, zatímco doktrína je soubor názorů na konkrétní problém.²

Problémem politických ideologií je jejich teoretické ukotvení, respektive vyjádření. Je zjevné, že politický program každé skupiny či strany vždy vychází jednak z reflexe skutečnosti a z určité společenské reality, kdy si všímá zejména primárních nedostatků společenské reality, a jednak z určité doktríny či ideologie, jež daný program formují, dávají ho do určitého kontextu a tím určují jeho cíl i směr.

Jakýkoliv popis společenské reality je ovšem vždy zatížen tím, kdo onen popis realizuje. Nelze se totiž oprostít od náboženského přesvědčení, od věku, výchovy, národnosti, politických představ či společenského postavení, takže ideologie a určité preference každého jednotlivce k určité vybrané ideologii jsou prostě v člověku zakotveny.

To modifikuje celkový přístup k politickým ideologiím a významu, jakému se těší v současné postmoderní společnosti i tomu, jaký dopad na společnost fakticky mají (a to nejen primární politické ideologie, ale rovněž ty marginální, které jsou spojeny s extremismem).

---

² David, R. Politologie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. str. 323

1.1 Charakteristika ideologií a důvody jejich vzniku

Vznik ideologií byl spojen s problematikou duchovního ukotvení člověka, neboť díky reformaci na jedné straně a racionalismu na straně druhé došlo k oslabení vlivu tradičních politických i náboženských autorit, což znamenalo potřebu upnout pozornost k jiným autoritám, případně k určitým novým představám a idejím o tom, jak by měla společnost vypadat a fungovat.

Rozum ve službách vědy přinesl jednak relativizaci hodnot a zpochybňování víry, jednak rozmach techniky a technologií. Nástup průmyslové revoluce byl příčinou několika významných jevů, které přispěly k potřebě ideologií – industrializace, urbanizace a růst sociálních rozdílů. Industrializace ve svých negativních důsledcích přinesla ekonomickou nejistotu člověka (inflace, nezaměstnanost, hospodářská recese) a jeho odcizení (v pásové výrobě, v neosobních vztazích, v zaměstnání). Urbanizace pak zpřetrhala tradiční venkovské vazby.³

Koncentrace lidí ve městech často v dělnických čtvrtích bez sociálního zázemí znamenala nárůst obav o budoucnost, ztrátu tradičních jistot a určité nežádoucí představy o tom, jak se dál bude vyvíjet obyčejný lidský život. Začaly narůstat sociální problémy, rostly ekonomické disparity mezi lidmi, tudíž vznikla důvodná potřeba, jak vznik těchto sociálních a ekonomických jevů zdůvodnit a vysvětlit.

Úkolem politiků, sociologů, psychologů, ekonomů i filozofů tak bylo zřetelně a racionálně vysvětlit, jaké jsou příčiny vzniku zmíněných jevů a navrhnout relevantní řešení, které přispěje ke zlidnění obyvatelstva a k tomu, že lidé získají opět oporu v nových autoritách či v novém učení. Vznikl tak primární prostor ke vzniku (politických) ideologií, přičemž vůbec poprvé je možné se s tímto pojmem setkat u Destutta de Tracyho na konci 18. století.

Ve slovnících však výraz ideologie zdomácněl až s dílem Karla Marxe a jeho následovníků. Marxem počíná politizace pojmu ideologie. Současně je třeba říci, že výraz ideologie je Marxem a Engelsem užíván v několika rovinách, vždy ale souvisí

---

³ David, R. Politologie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. str. 324

s úvahami o základně a nábavbě. V německé ideologii je ideologie chápána jako falešné vědomí čili něco negativního, co je třeba překonat. Falešné vědomí je odleskem materiálních vztahů. Materiální (neboli výrobní) vztahy určují charakter nábavby, tedy umění, filozofie či práva.⁴

V zásadě platí, že na politické ideologie je možné nahlížet neutrální optikou nebo je možné je interpretovat skrze jejich pozitivní smysl či naopak negativní konotace. Bez ohledu na to ovšem platí, že politické ideologie plní několik primárních funkcí, a to především z pohledu toho, kdo s příslušnou ideologií fakticky souhlasí.

Jednotlivé ideologie tedy plní tyto čtyři zásadní funkce⁵ -

- 1) napomáhají vysvětlovat politické události a jevy – vysvětlují příčiny krizí, konfliktů či válek;
- 2) poskytují kritéria a žebříčky hodnot, to znamená, že určují, co je dobré a zlé, lepší a horší – například zda je soukromé vlastnictví dobré nebo špatné, nebo zda by měla být nastolena ekonomická rovnost;
- 3) orientují své stoupence tak, že jim poskytují vědomí identity a náležitosti k určité sociální skupině (příslušník národa, třídy, vrstvy);
- 4) nabízejí svým stoupencům základní rysy politického programu a cíle politické akce.

Jak již bylo uvedeno, politické ideologie mohou být nejen politology či sociology, ale rovněž občany vnímány neutrálně nebo v pozitivním či negativním smyslu. Zmíněné elementární funkce, které politické ideologie standardně v postmoderní společnosti plní, odrážejí jejich neutrální pojetí.

Naproti tomu negativní souvislosti jsou s politickými ideologiemi spojovány právě v souvislosti s marxistickým aspektem, jenž ideologii vysvětluje jako instrument legitimizace příslušného společenského a sociálního řádu, čímž fakticky dochází k upevnění jeho současného stavu.

Zastánci restriktivních neboli uzavřených ideologií usilují o popření nebo omezení politické soutěže, zničení konkurenčních ideologií a preferencí celku oproti části neboli

---

⁴ Dočekalová, P., Švec, K. a kol. Úvod do politologie. Praha: GradaPublishing, 2010. str. 162

⁵ David, R. Politologie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. str. 324

obecného oproti individuálnímu (například komunismus, kdy jediným vědeckým světovým názorem byl proletariát, nebo nacismus ve smyslu antroposové nauky (árijství). Naproti tomu inkluzivní neboli otevřené ideologie pracují s pojmy politické soutěže, svobody jednotlivce a svobody myšlení (například liberalismus).⁶

Marxismus ideologii zpočátku kritizoval, neboť politickou ideologii vnímal jako způsob obrany kapitalismu a z něho vyplývajícího společenského řádu. Koncepce ideologie jakožto falešného vědomí byla ovšem následně nahrazena novým přístupem, jenž souvisel s vítězstvím socialismu a nástupem socialistického společenského a ekonomického řádu. Díky tomu lidé prozírají a začínají si plně uvědomovat skutečný význam ideologie a tedy i faktický stav společenské reality.

Paradoxem ovšem je, že to byla právě marxisticko-leninská ideologie, která později upevňovala totalitní socialistický systém, ve kterém plnila několik funkcí⁷ -

- 1) legitimizovat a ospravedlňovat politický řád, násilí či nelegální cestu k moci;
- 2) mystifikovat a odvádět pozornost od problémů a neúspěchů;
- 3) utěšovat a dávat naději „lepších zítřků“, kdy se neúnosná a tíživá společenská (politická, ekonomická) situace zlepšší.

Marxistická ideologie je typickým představitelem ideologií, které si činí nároky na svou neomylnost. To je ovšem spojeno s vážným rizikem nárůstu nebezpečí, neboť dochází k likvidaci opozice a oponentů, příslušná ideologie je interpretována jako jediná správná, takže se stává oficiálním učením, lidé jsou nuceni danou ideologii respektovat a ctít. Vůči ostatním ideologiím je taková totalitní ideologie krajně nepřátelská, neboť má-li být ideologie totalitní, nestrpí v daném celku žádnou ideologickou konkurenci.

Marxistická ideologie tedy s některými ostatními totalitními ideologiemi představují vážné nebezpečí pro vývoj státu či jiného územního celku, jsou nebezpečím pro občany, kteří na daném území žijí, držitelé politické moci, kteří jsou nositeli příslušné totalitní ideologie, chtějí ovládat celou společnost i každého jednotlivého jedince, k čemuž zneužívají jednotlivé státní instituty.

---

⁶ Dočekalová, P., Švec, K. a kol. Úvod do politologie. Praha: GradaPublishing, 2010. str. 164

⁷ David, R. Politologie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. str. 324

Totalitní ideologie jsou tak v zásadě antidemokratické, a to se všemi důsledky, které jsou s tím spojeny. Souvisí s tím nejen problematika extremismu, ale rovněž aplikace takzvané antidemokratické politiky.

Antidemokratickou politiku je možné vysvětlit nejenom skrze opoziční, krajní či extremistické subjekty, ale i tím, že budou charakterizovány jednotlivé nedemokratické vládní formy a antidemokratické ideologie. S antidemokratismem úzce souvisí i extrémní ideologie, jako je anarchismus, antisemitismus, fašismus, nacismus, komunismus a rasismus.⁸

Primární rozdíl mezi antidemokratickou společností (respektive společností s antidemokratickou politikou a antidemokratickým systémem) na jedné straně a demokratickou společností na straně druhé je v tom, že demokratické společenství je spojeno s pluralitou různých ideologií a tím i pluralitou rozličných názorů, doktrín a stanovisek.

Demokracie je specifická především v tom, že umožňuje (dovoluje) toleranci různých ideologií v rámci příslušného demokratického systému. Znamená to tedy, že v rámci demokratických mantinelů a mezi právního státu vedle sebe existují a fungují rozličné ideologické skupiny, které prosazují vlastní představy o fungování státu a ekonomického řádu. Nejsou-li tyto ideologické skupiny postaveny mimo zákon a působí-li na daném území oficiálně, mohou se jejich stoupenci ucházet o přízeň voličů v demokratických a svobodných volbách.

Je však nezbytné si uvědomit, že demokratická společnost musí být silná, a to právě proto, že je tolerantní. Zatímco totiž některé ideologie v rámci demokratického systému budou příslušný demokratický politický řád upevňovat nebo v jeho rámci budou toliko nezávisle fungovat, jiné ideologie extrémního či totalitního charakteru budou usilovat o jeho zničení.

Proto je nutné podrobovat důsledně kritice všechny nauky, církve a ideologie. Kritickým myšlením je možné v nich odhalit třeba pouhý soubor mýtů, záhad, iracionality

---

⁸Danics, Š., Kamín, T. Extremismus, rasismus a antisemitismus. Praha: Policejní akademie, 2008.
str. 7

či nenávisti. Ale i tento přístup je – byť v pozitivním smyslu – přeci jen ideologický. Je spjat s kritickým racionalismem a novopozitivismem, tedy s filozofickými směry, které prosazoval mimo jiné Karl R. Popper.⁹

Prakticky ihned po skončení druhé světové války se začaly vyskytovat první názory a stanoviska některých politiků, ekonomů, politologů i sociologů, že nastal konec ideologií. Souviselo to pochopitelně s velmi komplikovanou, bolestivou a tragickou první polovinou 20. století, která přinesla nejen dvě světové války, ale také hospodářskou krizi a rozdělení světa na dva bipolární celky.

Důvodem k tvrzením stran konce ideologií bylo pochopitelně to, že za všechny negativa první poloviny 20. století mohly restriktivní ideologie typu fašismu, nacismu a komunismu.

Jak ovšem ukázal další vývoj ve 20. století, svět nemůže bez ideologií dlouhodobě fungovat, neboť reálná politika bez idejí je prakticky nemožná. Taková politika by totiž byla zákonitě vyčpělá, zcela by absentovaly myšlenky a vize, které by společnost jako celek mohly posunovat dál ve vývoji.

Neideologická politika se tedy mění v čistý boj o moc, což má pro společnost negativní důsledky. Ideologiím tedy patří nezastupitelné místo v politickém životě a jsou tak nezbytným prvkem skutečné demokracie, protože vymezují kolektivní cíle a určují linii vývoje. Platí to především pro otevřené ideologie, které považují za samozřejmý politický pluralismus a svobodu jednotlivce.¹⁰

1.2 Primární politické ideologie

Určité limity této bakalářské práce nedovolují věnovat se primárním politickým ideologiím příliš podrobně. Je ovšem nutné současně konstatovat, že s ohledem na předmět zájmu této bakalářské práce i formulovaný cíl by to bylo zřejmě nadbytečné. Nicméně je vhodné se alespoň zmínit, že k primárním politickým ideologiím standardně politologie řadí liberalismus, konzervatismus, socialismu a komunismus, fašismus a

---

⁹ David, R. Politologie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. str. 325

¹⁰ Dočekalová, P., Švec, K. a kol. Úvod do politologie. Praha: GradaPublishing, 2010. str. 164

nacismus. Kromě této hlavní skupiny ideologií pak existují ještě ideologie další, které vycházejí z určité tradice a k nimž se zpravidla řadí feminismus, environmentalismus, náboženský fundamentalismus a právě i anarchismus, jenž bude předmětem zájmu v další části této bakalářské práce.

Každé ideologii lze přiřadit určitý pro ni příznačný soubor principů a idejí. Tyto ideje „drží pohromadě“ v tom smyslu, že na sebe určitým způsobem navazují, avšak systematizované či logicky provázané jsou pouze relativně. Všechny ideologie tudíž ztělesňují škálu konkurujících si tradic a vyznačují se vnitřním napětím. Konflikty uvnitř jednotlivých ideologií jsou proto občas vášnivější než mezi různými ideologiemi navzájem.¹¹

Prakticky žádná politická ideologie není rigidní v tom směru, že by se nevyvíjela. Naopak typické pro hlavní skupinu politických ideologií je ta skutečnost, že se v mnoha aspektech ideologie shodují, korespondují spolu v určitých bodech a leckdy jejich zastánci aplikují i identické pojmosloví.

Onu absenci rigidnosti politické ideologie ovšem nelze chápat jako opouštění tradic. Tak tomu není, neboť každá politická ideologie pochopitelně vychází z určité své tradice, nicméně v čase se vyvíjí a některé ideologie lze dokonce označit i za dynamicky se vyvíjí. Politické ideologie jsou ovlivňovány nejen politickými proměnami, ale rovněž proměnami společenskými, přičemž se mezi sebou odlišují toliko v míře jednotlivých proměn.

Význam jednotlivých ideologií roste a klesá úměrně tomu, jak je ta či ona ideologie relevantní ve vztahu k politické, sociální a ekonomické situaci a jakou schopnost teoretické inovace vykazuje. Ideologický konflikt přinutil ve 20. století významné ideologie (například liberalismus, konzervatismus a socialismus), aby znovu prověřily své tradiční principy, a podnítil vznik relativně nových ideologií, jako jsou například feminismus, ekologismus a náboženský fundamentalismus.¹²

---

¹¹Heywood, A. Politologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 92

¹²Tamtéž, str. 93

2 TEORETICKÉ ASPEKTY ANARCHISMU

2.1 Anarchismus a vztah k dalším ideologiím

Anarchismus není zcela novou ideologií, která by vznikla v posledních letech. Naopak je na něho nezbytné nahlížet jako na určitou ideu, která se s větší či menší intenzitou projevuje ve světovém společenství již poměrně dlouhou dobu, přičemž ona míra intenzity souvisí i s významem, jakému se anarchismus fakticky těší v jednotlivých zemích.

Anarchismus jakožto souhrn širokého proudu myšlenek sociálně politického charakteru je poměrně obtížné jakkoli vymezit, neboť tím, že zahrnuje poměrně pestrou směs myšlenek, je rovněž jeho definice či vymezení poměrně široké.

Anarchismus nicméně obecně usiluje o osvobození lidstva a každého jednotlivého člověka, cílem jeho působení má být eliminace politického, ekonomického i morálního otročení.

Anarchismus je vlastně snahou o popsání společenského útlaku v jeho úplnosti, úsilím o boj proti němu a také o uskutečnění neutlačivých alternativ. Kořenem útlaku je přitom moc – moc lidí nad jinými lidmi, ať už se projevuje v rovině politického či ekonomického donucení či vštěpováním hodnot hierarchie a výchovou k poslušnosti. Smyslem anarchistického usilování je společnost bez moci jedněch nad druhými a naopak s mocí lidí nad co největším rozsahem podmínek jejich vlastních životů.¹³

V tomto směru anarchismus vlastně usiluje o takovou společnost, která jednak odstraní politickou nadvládu a ekonomickou či hospodářskou nesvobodu a jednak bude usilovat o výchovu a socializaci všech jedinců daného společenství tak, aby byli lidé silní, svobodní a rovněž zodpovědní. To ovšem předpokládá maximální svobodu, emancipaci a také kulturu rozmanitosti a rozličnosti.

---

¹³ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006.
str. 15

Anarchismus byl uceleně formulován v 19. století v diskusi s jinými politickými ideologiemi. S nimi mnohdy sdílel základní hodnoty i nesouhlas s jednotlivými podobami útlaku. Zároveň je ale pokládal za nedůsledné v úsilí o prosazení těchto společných hodnot a kritizoval je za uzavírání kompromisů s jinými podobami útlaku nebo dokonce za jejich posilování.¹⁴

Jak již bylo uvedeno v souvislosti s obecným pojednáním o politických ideologiích, významné politické proudy a ideje se vzájemně v rámci politických ideologií ovlivňovaly, což platí rovněž pro anarchismus. V případě anarchismu tak lze identifikovat některé společné rysy a ideje s konzervatismem, socialismem, konzervatismem, nacionalismem i s hnutími, jež jednotlivě vystupují proti jakékoliv formě útlaku, současně je ovšem možné nalézt celou řadu prvků, kterými se anarchismus od zmíněných ideologií a hnutí zásadně odlišuje.

Co se týče liberalismu, shoduje se s ním anarchismus v důrazu na lidskou svobodu. Tak představuje v obou ideologiích klíčovou pozici, která stojí na pomyslném vrcholu důležitosti. Anarchismus ovšem onu lidskou svobodu interpretuje jako svobodu faktickou, což znamená, že člověk je svobodný v rámci společenství, disponuje vlastní autonomií a současně má relevantní možnosti, jak ovlivňovat podobu společnosti, v rámci které žije a pracuje.

Svoboda podle anarchismu tak musí zahrnovat jako pozitivní, tak negativní konotace, musí se jednat o nezadatelné lidské právo, které nelze přenést na jiného, neboť by to popíralo samotné vymezení svobody a principu svobody. Umožnila-li by společnost delegaci svobody, pak by podle anarchistické ideje nastala mocenská nerovnováha a privilegování jedné skupiny obyvatel nad ostatními, což je pro anarchismus stav nežádoucí a nepřijatelný.

Stran shodných prvků a idejí anarchismu se socialismem lze poukázat na to, že anarchismus se řadí k levicovým politickým ideologiím, tudíž jistá jeho podobnost se socialistickým učením se nabízí, nicméně ona míra shody je toliko dílčího charakteru.

---

¹⁴ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006.
str. 15

V mnoha ohledech se anarchisté mohli shodnout se socialisty. Ostatně tvořili a tvoří v jistém smyslu radikální křídlo socialistického hnutí. Kritiku formálnosti liberálního pojetí svobody mají oba směry společnou – anarchisté z ní ovšem nevyvozují podceňování svobody jedince jako takové, které lze vysledovat u některých socialistických proudů. Většina anarchistů se rovněž shoduje se socialistickou kritikou soukromého vlastnictví výrobních prostředků, přestože menšinový proud v anarchismu vnímal právě vlastnictví jako jednu z možných záruk svobody jedince.¹⁵

Je nutné zdůraznit, že anarchismus je spojen s principem ekonomické provázanosti a vzájemnosti, tudíž důraz je kladen na společné (kolektivní) spravování věcí, které patří celé (anarchistické) společnosti.

Instrumentem správy věcí veřejných podle anarchismu ovšem nemůže být nikdy stát, neboť stát není institucí dovolující potřebnou revoluční proměnu a změnu. Anarchismus totiž stát interpretuje jako prostředek ke koncentraci moci do rukou jednotlivců, kteří tak ovládají všechny ostatní obyvatele daného státu. Menšina tak drží politickou a ekonomickou moc a ovládá většinu, která je manipulována k určitému chování, které koresponduje se zájmy menšiny.

Anarchisté tak v souvislosti se státem chápou revoluci jako legitimní prostředek ke zničení státu, k potrestání vládnoucí menšiny a k distribuci moci z rukou menšiny do rukou většiny. Namísto státu mají vládnout autonomní komuny, které budou sledovat zájmy svých členů a které budou usilovat o efektivní a relevantní uspokojování primárních i sekundárních potřeb členů komuny. Sdružování komun do federací je pak podle anarchistů přirozený důsledek vývoje, který bude pro život člověka prospěšnější než jeho bytí ve státě.

Dochází tak i k posunům ve vnímání slova „politika“ a obsahu, který tento pojem zpravidla zahrnuje v rámci jednotlivých přístupů politických ideologií. Anarchisté totiž pojem „politika“ chápou odlišně, což souvisí právě s tím, jak vnímají stát a jaký význam přisuzují svobodě.

---

¹⁵ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006.
str. 16

„Politika“ je dle anarchistů ztotožňována s nátlakem ze strany státního aparátu a činnosti jeho administrátorů, obojí jsou totiž zároveň přísluhovači ekonomických vykořisťovatelů a sami vykořisťovatelé. Anarchističtí autoři často mluví o „politice“ jako by znamenala donucovací funkci států a honičku o výnosné posty, tedy jako o „politice“, která musí být ve svobodné společnosti redukována pouze na čistou „správní funkci“. Nejlepší je tedy definovat politiku v antickém smyslu jako základní vztahy mezi aktivními zájmy v dané pospolitosti. Pak je moc vázána na funkce a jimi je rovněž omezena.¹⁶

S tím souvisí i míra shody anarchismu s konzervatismem, neboť obě ideologie fakticky usilují o oddělení státu a společnosti a o to, jak má být politika jako činnost vlastně interpretována a prakticky realizována.

Na rozdíl od konzervatismu ovšem anarchisté společnost nevnímají jako tradiční síť interpersonálních vztahů, které vycházejí z určitých tradic (silná a tradiční rodina, rodinná pomoc a solidarita v rámci příslušného sociálního okolí, apod.), ale spíše jako sdružení menšin, které usilují o realizaci nových myšlenek a nových postupů. Anarchistická společnost tak v komparaci s konzervativní společností již nestojí vedle státu, ale naopak proti státu, který odmítá, neboť ho pro svou další existenci již nepotřebuje.

Ačkoliv to nemusí být na první pohled takto zjevné a patrné, je v zásadě možné nalézt některé shodné prvky anarchismu i s nacionalismem, tedy politickou ideologií, která stojí ve zřejmém protikladu k anarchismu. Je ovšem nutné si uvědomit, že jak nacionalisté, tak rovněž anarchisté historicky bojovali za práva potlačovaných národů – tudíž v tomto směru se obě ideologie v zásadě shodují, odlišují se nicméně v instrumentech a metodách boje.

Za hlavní oblast shody je možné pokládat oddanost konkrétní lidské pospolitosti. Anarchisté ovšem tuto oddanost směřují jednak vůči celému lidstvu, jednak vůči menším společenstvím, jejichž členové se mohou osobně znát a spolupracovat. Národy jsou anarchistickou teorií vesměs odmítány jako falešná identita vytvářená k obrazu jednotlivých států, jako scestná ideologie zakrývající iluzorním „bratrstvím“ v rámci

---

¹⁶ Tomek, V. Žít a jednat v přirozenosti a svobodě! Paul Goodman. Praha: MANIBUS PROPRIIS, 2011. str. 143

jednoho národa existující rozdíly mezi privilegovanými a neprivilegovanými a zároveň jako nástroj k nebezpečnému štvání jedněch lidí proti druhým.¹⁷

Co se týče podobnosti anarchistické ideje s dalšími hnutími, která aktivně bojují proti útlaku, pak se v tomto směru pochopitelně anarchismus do jisté míry shoduje například s feminismem, antirasismem či s hnutím gayů a lesbiček a jistou podobnost lze zaznamenat také s dělnickým hnutím.

Anarchismus zmíněná hnutí sice podporuje, nicméně jako politická ideologie je anarchismus v komparaci se zmíněnými hnutí přeci jenom více etablován ve společnosti, je důslednější ve svých idejích a činnostech, intenzivněji a dlouhodoběji usiluje o naplnění svých vizí a cílů.

Pro anarchismus tato hnutí rovněž představují zrcadla, ve kterých může rozpoznat svou vlastní nedůslednost a nedostatečné uplatnění svých myšlenek v teorii i praxi. Cíle těchto hnutí anarchismus podporuje a snaží se je zahrnout do svého vlastního rámce, na druhé straně usiluje o to, aby se tato hnutí nespokojila pouze se svým vlastním tématem a propojovala se s dalšími projevy odporu vůči útlaku. Toto propojení je podle anarchistů alternativou k nesnášenlivému „zapouzdření“ dílčích emancipačních proudů pouze v jejich problémech a zároveň vůči jejich sklouznutí k pouhým reformám systému, z něhož vyrůstají tytéž nespravedlnosti, proti kterým chtějí bojovat.¹⁸

2.2 Představitelé anarchismu

Idea anarchismu je spojena s poměrně dlouhým historickým vývojem, přičemž od konce 19. století až druhé světové války byli anarchisté u všech podstatných sociálních bojů, jež se v tehdejší společnosti odehrávaly, byť pochopitelně jejich rola a jejich pozice byla leckdy odlišná – silná i slabá, výrazná i marginální. Ve 21. století nemá anarchistické hnutí globálně již takovou sílu a takový význam, neznamená to ovšem, že by idea anarchismu byla již mrtvá či překonaná jinou obdobnou ideou či ideologií.

---

¹⁷ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. str. 16-17

¹⁸ Tamtéž, str. 17

Dlouhodobý trend anarchismu, respektive úsilí učinit jeho ideje reálnými, přinést realizovatelné koncepce, uskutečnit je „tady a teď“, provází jeho snahy od počátků novodobého anarchismu z první poloviny 19. století. Od dob úvah a působení Pierra-Josepha Proudhona, od dob revolucionářských aktivit Michaila Bakunina či později od dob sociálních a sociálně politických myšlenek a činů Petra Kropotkina. Nicméně pokaždé se tyto snahy ukazují v jiné podobě reflexe sociálně politické skutečnosti, přinášejí jiné podoby koncepce anarchismu, nacházejí se v jiném stavu předpokládané či očekávané realizovatelnosti, jsou konfrontovány v jiných okolnostech revoluční nebo naopak nerevoluční atmosféry ve společnosti.¹⁹

Anarchismus jakožto specifický druh antiautoritářského proudu byl a je reprezentován nejen konkrétními primárními idejemi, ale rovněž významnými osobnostmi, jež anarchismus formovaly nebo modifikovaly jeho vývoj, jeho zákonitosti a jeho další směřování.

Za předchůdce anarchismu lze pak označit čtyři osobnosti, jež sice nebyli typickými představiteli anarchistické politiky a úsilí o politické řešení věci skrze anarchistické ideje, přesto je ovšem možné je interpretovat jako anarchistické klasiky. Jejich myšlenky ovlivnily další osobnosti a další politické proudy, které z anarchismu vyvěraly.

Mezi čtyři předchůdce anarchismu tedy lze zařadit²⁰ -

- 1) William Godwin – byl na sklonku 18. století autorem vize společnosti rozumných lidí, kteří společnou správou svých věcí a racionální domluvou umožní omezení donucovací moci na minimum;
- 2) Max Stirner – ve 40. letech 19. století postavil jedince proti společnosti jako zcela suverénní individuum bouřící se nejen proti mocenskému donucení, ale i proti myšlenkám a představám, k jejichž přijímání ho společnost vede;
- 3) Pierre-Joseph Proudhon – spojil osvobození člověka s kritikou soukromého vlastnictví a socialistickým projektem;

---

¹⁹ Tomek, V. Anarchismus v konfrontaci. Praha: ManibusPropriis, 2014. str. 7

²⁰ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. str. 17, 18

- 4) Joseph Déjacque – v 50. letech 19. století formuloval radikální utopickou vizi, jež spojila svobodu všech lidských jedinců s odmítnutím dosavadních politických, ekonomických, duchovních i kulturních institucí a s propagací komunistické ekonomické vzájemnosti.

Je zjevné, že společným prvkem všech zmíněných předchůdců anarchismu a nositelů anarchistické ideje byla kritika soudobé společnosti, a to nejen z hlediska jejího fungování, ale rovněž z hlediska jejích zákonitostí, pravidel a sociální spravedlnosti. Společným cílem bylo zformování takové společnosti, v rámci které bude mít jedinec silné a autonomní postavení, kdy namísto odlidštěného mechanismu fungování a výstavby státu bude fungovat samosprávné uspořádání společnosti a správy věcí veřejných.

Lze tak důvodně konstatovat, že vznik anarchistické ideje a její rozšiřování o nové poznatky a o nové úsilí byl úzce spojen s konfrontací nové ideologie se soudobým politickým, ekonomickým a společenským systémem.

V tomto směru se ovšem anarchismus nijak neodlišuje od jiných ideologií, neboť prakticky při vzniku každé ideje a jejího rozšiřování o nové myšlenky a postupy vedoucí až ke vzniku ideologie dochází ke konfrontaci či komparaci buď se soudobým systémem, anebo s jinou ideologií.

Například konfrontace francouzského socialisty Pierra-Josepha Proudhona se soudobým politickým systémem a jeho negace se ubírala cestou analýzy stávajících ekonomických vztahů, jejich souvislosti s právními poměry a stávající vládou. Tato negace vycházela z kritiky vlastnických poměrů, jež vedou k vykořisťování a zotročování, které zaštiťuje panující autorita. Z formy vlastnictví odvodil Proudhontaké svou vizi spravedlivé společnosti.²¹

Proudhon byl z hlediska anarchistické ideje přesvědčen o tom, že evropská politická i ekonomická rovnováha je založena jednak na decentralizaci velkých států a jednak na federalizaci malých států, což v konečném důsledku vede k mírovému soužití všech evropských zemí. Podle Proudhona ovšem Evropa neměla usilovat o integraci, ale

---

²¹ Tomek, V. Anarchismus v konfrontaci. Praha: ManibusPropriis, 2014. str. 8

naopak o evropskou konfederaci, přičemž na regionální úrovni by jednotlivé země fungovaly na bázi jakýchsi komun a samostatných spolků, které by se zabývaly regionálním zemědělstvím i regionální (lokální) průmyslovou výrobou.

Proudhonova vize „O federativním principu“ v podstatě završovala jeho představu o myšlence anarchie. Konfrontován se sociálně politickou realitou poloviny 19. století ustoupil sice od přesvědčení o bezprostředním uskutečnění svých sociálně politických koncepcí, nicméně trval na anarchii jako ideálu, k němuž společnost na cestě federativní organizace bude směřovat. Východisko neviděl ve všeobecném zbídačení, nýbrž ve všeobecném zdokonalení prostřednictvím evoluce (nikoli tedy už formou revoluce, vůči níž pociťoval jen zklamání a odpor).²²

Trochu jiný přístup k anarchistické ideji ve smyslu její konfrontace se soudobým systémem zvolil filozof Max Stirner, který rovněž jako předchůdce anarchismu v užším slova smyslu kladl primární důraz na individualismus a subjektivismus. Jestliže Proudhon přeci jenom bral v potaz politickou a sociální realitu, Stirner toto odmítal, neboť nejpodstatnější pro něho byl jedinec v jeho první osobě (Já=Ich).

To, jakým způsobem upozornil Stirner nejen na jedinečnost lidské bytosti, její individuality, ale i na ohrožení individuality „panstvím myšlenek“, rezonovalo koncem 19. století všem, kteří se zasazovali o svobodu a nezávislost člověka a jeho individuality. Max Stirner ve zkratce zrekapituloval tři podoby soudobého liberalismu, z nichž každá trpí jednostranností a žádná nerespektuje jedince, neboť ho podřazuje zobecňující abstrakci.²³

Maxe Stirnera tak lze bezesporu označit jako zakladatele individualismu jakožto anarchistického myšlenkového směru, který koresponduje s anarchistickou ideou a který preferuje jedince jako individuum ve smyslu jedinečné bytosti. Přestože Stirnerovy teze byly mnohými osobnostmi později odmítnuty (například Marxem) a některými anarchisty byl Stirner dokonce i kritizován, nelze Stirnerovi upřít to, že položil primární základ anarchistického myšlení z hlediska důležitosti úcty jedince v rámci společnosti, v níž daný jedinec žije.

---

²² Tomek, V. Anarchismus v konfrontaci. Praha: ManibusPropriis, 2014. str. 15

²³ Tamtéž, str. 17, 26

2.3 Ideové proudy sociálního (kolektivistického) anarchismu

Termín anarchie bylo označení stavu popření či znegování vlády, slovo anarchia označuje stav bez vládce či vlády, u Xenofóna bylo používáno pro označení období politického bezvládí, ovšem ve většině případů a po většinu zaznamenaného období výskytu či používání mělo negativní konotace, odkazovalo ke stavu ztráty zákonnosti a chaosu, úpadkového stavu, pokleslé formy vlády lidu, kdy neexistuje řád a společenství je často zmítáno libovůlí jedinců či skupin, které bez ohledu na právo usilují o moc.²⁴

Jak ukazují historické souvislosti, samotný termín „anarchie“ je interpretován zpravidla negativně, je spojen s negativními konotacemi, jen výjimečně se vyskytuje pozitivní význam předmětného pojmu.

Zřejmě prvním, kdo se pokusil spojit anarchistické ideje s pozitivním obsahem, čímž jednak položil základy anarchistické ideologie a jednak poukázal na to, že anarchismus nemusí být společností vnímán jen pejorativně a jen s negativními předsudky, byl již zmíněný Pierre-Joseph Proudhon. Ten totiž anarchii spojil s kritikou dosavadních ekonomických a politických poměrů, kdy vykořisťování pracujících a hromadění peněžních prostředků vybranými skupinami obyvatel chápal jako nevhodné, nežádoucí a nepřijatelné.

Většina následujících proudů a doktrín hlásících se k anarchismu spojovala myšlenku socialismu (či odmítnutí) kapitalismu s myšlenkou co možná nejširší (neomezované) svobody jedince. Za základní hodnoty, spojující se v anarchismu, jsou považovány myšlenky svobody a rovnosti, přičemž základním předpokladem možnosti jejich společné realizace je odmítnutí „nepřirozené“ autority, autority vynucované mocí či nátlakem, ať již politickým (institucionalizovaným, kupříkladu ve formě státu) anebo ekonomickým (například v podobě soukromého vlastnictví výrobních prostředků).²⁵

---

²⁴ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: GradaPublishing, 2011. str. 91

²⁵ Tamtéž, str. 92

Jak ovšem ukázal další vývoj anarchistické ideologie, dominantní roli zaujal takzvaný sociální anarchismus, jenž jako sociální proud v rámci anarchistického hnutí realizoval teoretické poznatky do praxe. Standardně se pak onen sociální anarchismus člení na čtyři primární proudy, zahrnující doktrínu mutualismu, doktrínu kolektivismu, doktrínu (anarcho)syndikalismu a doktrínu (anarcho)komunismu.

Představitelem sociálního anarchistického proudu v podobě mutualismu (vzájemnosti) byl právě Pierre-Joseph Proudhon, přičemž tento proud je možné charakterizovat jako koncept založený na individualismu i kolektivismu, kdy důraz je kladen na svobodného jednotlivce, jenž má právo k osobnímu vlastnictví, a současně sám vlastnictví druhého respektuje.

Mutualismus je vlastně názorem, že malá společenství nezávislých rolníků, řemeslníků a drobných výrobců by mohla spravovat svůj život pomocí systému spravedlivé a poctivé směny a tak se vyhnout nespravedlnostem a vykořisťování, příznačným pro kapitalismus.²⁶

Mutualisté na jednu stranu poukazují na význam soukromého vlastnictví a respektu k němu, nicméně oním soukromým vlastnictvím mají na mysli toliko takový majetek, který jedinec dokáže sám využívat. Majetek, který jedinec hromadí, aniž by z něho měl konkrétní užitek, je dle mutualistů nepřijatelné. Kritizovali nejen kapitalismus, ale rovněž i komunismus, neboť mutuisté toužili změnit společnost pokojnou cestou, kdy důraz kladli na vzájemně spolupracující jedince (jednotlivce) než na kolektivy.

Jestliže mutualistická doktrína fakticky odmítala komunismus i socialismus, další zbývající doktríny sociálního anarchismu již takto nečinily. Bakuninůvkolektivismus jakožto druhá významná doktrína sociálního anarchismu již například představoval významnou součást I. internacionály, přičemž formulovaným cílem byl právě socialismus, ve kterém budou všechny výrobní prostředky ve výhradním vlastnictví kolektivů. To znamenalo, že vlastnictví výrobních prostředků jednotlivci bylo nejenže nepřijatelné, ale dokonce to bylo považováno za kontraproduktivní, neboť to bylo v rozporu s cíli anarchistické společnosti.

---

²⁶Heywood, A. Politologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 87

S mutualisty sdílí kolektivisté uznání jisté míry osobního vlastnictví (produkty, věci osobní potřeby), nesdílejí však již ideu individuálního vlastnictví výrobních prostředků (a to ani v případě, že by je jedinec byl s to sám plně využít), ani ideu pokojného přechodu ke svobodné společnosti. Svobodní či libertariánští socialisté stáli v opozici stoupcům státního socialismu či komunismu z řad Marxových stoupců, kteří v této době uvažovali o přechodném období, po které budou existovat dělnické státy. Anarchisté stát, organizovanou autoritu disponující monopolem na násilí, od počátku odmítali.²⁷

Další doktrínou sociálního anarchismu pak byl anarchokomunismus, který primární ideu sociálního anarchismu rozvíjel a podporoval. Významnou osobností tohoto anarchistického proudu pak byl především Petr Kropotkin.

Jiní anarchisté (například právě zmíněný Kropotkin) hlásali jakýsi anarchokomunismus, jehož hlavními principy byly společné vlastnictví, decentralizace a samospráva.²⁸

Anarchokomunisté kladli důraz na kooperaci, kterou považovali za smyslupnější pro lidské společenství v komparaci s konkurencí, přičemž všechna společenská negativa a jednotlivé negativní sociální jevy spojovali se soukromým vlastnictvím. Jejich primární ideou totiž bylo to, že soukromé vlastnictví nutně generuje vznik autorit, které začnou vykořisťovat ostatní jedince ve společnosti. Soukromé vlastnictví přitom bez autorit fungovat nemohlo, současně však ony autority představovaly nebezpečí pro ty jedince, kteří soukromým vlastnictvím nijak nedisponovali.

Anarchokomunisté tak usilovali o eliminaci všech problémů, které byly spojovány se soukromým vlastnictvím tím, že soukromé vlastnictví chtěli zcela zrušit. Teprve zrušení a překonání soukromého vlastnictví totiž dle anarchokomunistů mohlo znamenat relevantní rozvoj společnosti a dosažení maximální svobody. Namísto soukromého vlastnictví mělo existovat vlastnictví společné, jež by ovšem nezahrnovalo toliko výrobní prostředky, ale rovněž vyrobené produkty. Cílem bylo zrušení peněz,

---

²⁷ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: GradaPublishing, 2011. str. 92-93

²⁸ Heywood, A. *Politologie*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. str. 87

kterých nemělo být potřeba, neboť distribuce statků a služeb by se odvíjela od faktických potřeb jednotlivých členů komun či družstev.

Anarchosyndikalismus vznikl do značné míry fúzí libertariánského socialismu a revolučního syndikalismu. Vzhledem k tomu, že anarchisté nemohli (ani nechtěli) participovat na politické soutěži v rámci kapitalistických států, stal se syndikalismus médiem, kterým měly být myšlenky libertariánského socialismu uvedeny v praxi. Syndikalismus byl založen na myšlence, že bojovné odbory jako organizace, ve kterých se sdružují zaměstnanci, mohou hájit (krátkodobé) zájmy svých členů, jako boj za zlepšení pracovních podmínek či zvyšování mezd.²⁹

Z dlouhodobějšího hlediska ovšem anarchosyndikalismus jakožto poslední významnější proud sociálního anarchismu mohl prostřednictvím organizací, jež sdružovaly občany, vzdělávat a učit efektivnějšímu organizování lidí, a to například i ve formě generálních stávek, kterými by mohl být svržen kapitalismus.

Anarchosyndikalismus byl v komparaci s ostatními doktrínami sociálního anarchismu přeci jenom poněkud specifitější, nicméně v některých oblastech byl poměrně úspěšný (prosazoval se zejména na přelomu 19. a 20. století ve Francii a Španělsku, zaznamenat ho bylo možné rovněž v některých latinských zemích).

Některými autory je coby anarchistický směr uznáván ještě anarchokapitalismus. Ten je často chápán v opozici vůči ostatním anarchistickým doktrínám, které zohledňují jak princip svobody, tak princip rovnosti, jako akcentující jedinou hodnotu, svobodu, na úkor všeho ostatního. Jakkoli je postavení anarchokapitalismu diskutabilní, není zcela bezvýznamný, přičemž širší podporu má na území severní Ameriky – to je příležitostně vysvětlováno silnou individualistickou tradicí. S ohledem na ostatní anarchistické doktríny je však marginální.³⁰

---

²⁹ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: GradaPublishing, 2011. str. 93

³⁰ Tamtéž, str. 93-94

Dnes je možné anarchismus vymezit podle celé řady kritérií, přístupů a metod, přičemž mnohé definice anarchismu obsahují sice leckdy odlišné pojmosloví, nicméně fakticky z hlediska obsahového vyjadřují totéž.

Lze tedy důvodně konstatovat, že anarchismus jakožto politická ideologie usiluje o zrušení státu a také o zrušení právního řádu, neboť jen tak je možné dosáhnout maximální svobody jedince a potažmo celé společnosti. Aby ovšem bylo svobody dosaženo, nelze „pouze“ zrušit stát, ale naopak je nezbytné vést jedince k tomu, aby založili a aktivně pak rovněž i působili v rámci příslušných autonomních jednotek (komun, družstev). Díky tomu, že bude v anarchistické společnosti panovat maximálně možná svoboda, nebude vůbec nutné mít státní byrokracii, armádu, církve ani kapitalisticky orientované hospodářství.

Anarchie je politická teorie, jež žádá definitivní odstranění jakékoliv formy autority a která si přeje skoncovat s vykořisťováním člověka člověkem. Největší nenávisť anarchistů nepochybně vzbuzuje stát a jeho vlády. Podle nich stát představuje nejostřejší a nejnebezpečnější formu moci. Absence vlády (tedy útlaku) má umožnit lidem nalézt svou svobodu a organizovat společnost jinak, než jak ukládá stát. Anarchisté zauímají na politické šachovnici zvláštní místo. Jsou jediní, kdo hájí myšlenku, že národy mohou žít bez státu, bez vlády a bez náboženství.³¹

Vzhledem k tomu, že terčem kritiku anarchistů není jen stát a jeho vláda, ale rovněž kapitalisticky orientované hospodářství, je zjevné, že anarchisté usilují o odstranění kapitalismu, neboť jen tak je možné zajistit spravedlivé přerozdělování materiálního bohatství ve formě příslušných statků a služeb.

Kapitalismus je však kritizován zprava i zleva, totiž z hlediska spravedlnosti i z hlediska rovnosti. To ukazuje na dva hlavní směry anarchismu – individualistický, který vede až k anarchokapitalismu a obsahově sahá až k ultraliberalismu, a kolektivistický, který vede spíše k socialistické ekonomice a hraničí spíše s anarchokomunismem. Anarchismus nikdy neměl významný praktický vliv. Jeho význam je výhradně v rovině teoretické, ve které ovlivnil řadu myšlenkových směrů 20. století – neomarxismus (myšlenka decentralizace), liberalismus (anarchokapitalismus), feminismus (osvobození ženy od autority muže a společnosti představované muži),

---

³¹Faber, C. Anarchismus: příběh revolty. Praha: Nakladatelství Levné knihy Kma, 2006. str. 6, 7

pacifismus (aktivita A. Einsteina, M. Gándhího, M. L. Kinga) a environmentalismus (decentralizace, odsouzení industriálních ideologií, práva zvířat).³²

Mezi hlavní hodnoty anarchismu (a to bez ohledu na konkrétní doktrínu z anarchistické ideologie plynoucí) je v zásadě možné zařadit svobodu, rovnost, solidaritu a vzájemnou pomoc. K těmto primárním hodnotám pak lze pochopitelně přiřadit ještě celou řadu hodnot sekundárních, jež se již odvíjejí právě od každé jednotlivé anarchistické doktríny.

Anarchismus je specifický v tom, že v komparaci s jinými hlavními ideologiemi zcela odmítá náboženství. Neznamená to ovšem, že anarchisté jsou zákonitě pouze a jen ateisté, spíše to svědčí o tom, že anarchisté obecně mají protináboženské přesvědčení, jež pramení z církve a její organizovanosti. Právě tím, že anarchisté kladou důraz na maximální svobodu a na sílu jednotlivce ve společnosti, nemůže jim v jejich životním zápase pomoci ani vláda, ani stát a ani církvev.

Ať jsou z jakékoliv myšlenkové školy (existuje totiž několik anarchistických teorií), přisuzují anarchisté významné místo člověku a neustále obnovují důvěru v samu povahu lidské bytosti. Ta má být hlavním uživatelem dobrodiní naplánované anarchistické společnosti a zároveň hlavním hybatelem. Spása člověka nepřijde ani od boha, ani od krále, ani od vlády, ale od něj samého. Anarchisté tak chtějí dát člověku příležitost vyjádřit svobodně všechny své schopnosti a kompetence, aniž podléhá tlaku nějaké zainteresované autority.³³

Charakteristickým rysem anarchistické ideje je rovněž to, že anarchisté odmítají morálku i zákony. Zákony jsou vytvořeny státními institucemi a mají podle anarchistů jediný cíl, a sice omezit svobodné jednání člověka v rámci příslušné společnosti. Naproti tomu morálka pramení z jiných zdrojů, přesto také svazuje lidské jednání a tím narušuje lidskou svobodu.

---

³² David, R. Politologie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. str. 357, 358

³³ Faber, C. Anarchismus: příběh revolty. Praha: Nakladatelství Levné knihy Kma, 2006. str. 8

2.4 Další představitelé anarchismu

Kromě již zmíněných čtyř ideových předchůdců anarchismu (tedy Williama Godwina, Maxe Stirnera, Pierra-Josepha Proudhona a Josepha Déjacqueho) lze v rámci anarchistické ideologie identifikovat celou řadu výrazných osobností, které nejenže často byly nositeli konkrétních anarchistických idejí, ale rovněž formovali vývoj a směřování anarchismu či některých jeho proudů (doktrín). Bylo by ovšem zřejmě nadbytečné s ohledem na předmět zájmu této bakalářské práce zabývat se podrobně všemi významnými osobnostmi anarchistického hnutí, a proto bude nyní pozornost zaměřena jen na některé z nich.

Zhruba až od 60. až 70. let 19. století je v zásadě možné interpretovat anarchismus jako samostatné ideologické hnutí, jež vychází z autonomního politického proudu myšlení a má formulovány základní vize. Počátky anarchistického hnutí jsou primárně spojeny s Michaiem Bakuninem.

Ten anarchismus vymezil jako protistátní a svobodnou podobu socialismu. Jasně vystoupil proti Marxově vizi převzetí politické moci „proletariátem (respektive elitou jeho předvoje) jakožto nebezpečné spoléhání na stát a posilování jeho znesvobodňující moci. Anarchismus neodlišoval od marxismu jen důraz na boj za lidskou svobodu proti státní moci, ale rovněž radikalita v používaných prostředcích. Proti parlamentarismu sociálních demokratů postavil na jistou dobu „propagandu činem“, což mu získalo trvalou pověst terorismu.³⁴

Michail Bakunin (1814-1876) tak usiloval o revoluční přeměnu tehdejší společnosti pomocí revolucionářského nadšení a odhodlání. Jeho teze vedoucí k žádoucí a nutné přeměny společnosti a její výstavby nebyly přitom ryze teoretické, naopak vznikaly v konkrétních souvislostech vlivem konkrétních událostí a staly se tak východiskem pro zformování určitého (anarchistického) programu a politického boje.

Bakunin apeloval, aby všichni lidé měli od narození stejné podmínky pro uplatnění svých schopností a pro jejich využití v zaměstnání. K tomu ovšem bylo dle Bakuninanezbytné zorganizovat společnost tak, aby nikdo nesměl zneužívat práci

---

³⁴ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006.
str. 18

druhého ve svůj prospěch, aby nikdo nesměl vykořisťovat druhého a aby nikdo nesměl využívat společenského bohatství, pokud se na jeho vytvoření sám vlastní prací nepodílel.

Bakunin odmítal přístupy, podle kterých se měla nová společnost vystavět na pokynech, příkazech a autoritách. Takové přístupy odmítal jako kontraproduktivní a naopak preferoval společnost svobodnou, a to jak ve smyslu politickém, tak rovněž ve smyslu ekonomickém, přičemž dosažení oné maximální svobody nesmí být v podmínkách nové společnosti jakkoli regulováno mocí (státní, politickou, ekonomickou i náboženskou).

Stát jako hlavní překážka svobody a jako základní prostředek popírající lidskou svobodu je tudíž ústředním předmětem negace v Bakuninově přesvědčení. Ve svém prakticistním postoji dávat svému přesvědčení přímou, praktickou podobu měl Bakunin nejednou sklon k revoluční netrpělivosti. Pro Bakuninův přístup je charakteristické zdůrazňování sociální podstaty svobody.³⁵

Jak již bylo uvedeno, výraznou osobností individualistického anarchistického proudu byl Max Stirner, jehož myšlenky v 70. letech 20. století znovu otevřel a rozšířil Robert Nozick, jenž vydal svou proslulou knihu „Anarchie, stát a utopie“. Tím Nozick jakoby obnovil zájem o anarchistické hnutí a některé anarchistické myšlenky, které se již dostávaly mimo hlavní proud anarchistického myšlení. Nozick stejně jako Stirner preferoval právě onen individualistický proud anarchismu, připouštěl již ovšem existenci minimálního státu.

Jednotlivci mají svá práva a ostatní lidé nebo skupiny lidí jim nesmí dělat nic, co by tato práva porušovalo. Nezadatelnost a dalekosáhlost těchto práv vzbuzuje otázku, co všechno – pokud vůbec něco – smí stát a jeho úředníci dělat. Minimální stát, omezený na základní funkce ochrany proti síle, krádežím, podvodům a vynucování smluv, má své opodstatnění, jakýkoli rozsáhlejší stát již ovšem porušuje právo lidí nenechat se nutit do určitých věcí, a je tedy neoprávněný, takže minimální stát je nejen podnětný, ale také správný.³⁶

---

³⁵ Tomek, V. Anarchismus v konfrontaci. Praha: ManibusPropriis, 2014. str. 37, 39

³⁶ Nozick, R. Anarchie, stát a utopie. Praha: Nakladatelství Academia, 2015. str. 11

Jestliže Nozick se řadí mezi zastánce takzvaného individuálního anarchistického proudu, již zmíněný Bakunin je představitelem proudu kolektivistického anarchismu, k němuž je ovšem nutné zařadit ještě další výraznou osobnost anarchistické ideologie, a sice Petra Kropotkina (1842-1921).

Ten na anarchismus nahlížel jako na specifickou formu nestátního komunismu, kdy lidské společenství bude fungovat nikoliv na bázi centralizace, ale naopak na bázi plné decentralizace, a to prostřednictvím relativně malých společenských celků. Éra Petra Kropotkina je úzce spjata s rozmachem anarchistické ideologie, neboť spolu s komunismem se v té době stal anarchismus nositelem revolučního dění v tehdejší společnosti.

Dějiny lidského myšlení připomínají houpání kyvadla. Myšlení přitom přetrhává svá pouta. Ostře kritizuje všechno, čemu jsme se učili, odhaluje náboženské, právní a společenské předsudky, ve kterých do té doby přežívalo. Takže ať už je lidské jednání jaké chce, ať si člověk volí jakýkoliv způsob chování, vždycky jedná tak, jak tomu musí být, protože je ovládán vlastní přirozeností.³⁷

Kropotkina bezesporu ovlivnilo v jeho myšlení to, že společnost, v níž žil a kterou znal, chápal jako společnost předrevoluční, jež se blíží podobě společnosti před revoluční vlnou roku 1848. Když pak došlo k revolučním událostem v Rusku ke konci první světové války, domníval se Kropotkin, že nastala éra realizace anarchistických idejí a nastolení takzvaného komunistického anarchismu. Jak ovšem ukázal další vývoj v Rusku, k nastolení anarchistických idejí nedošlo, neboť veškerou moc si uzurpovali ruští bolševici.

V průběhu dvacátého století pak má úsilí o realizovatelnost anarchistických koncepcí sledované u vybraných osobností své peripetie, jež se proplétají mezi linií usilující na jedné straně o radikální společenskou přeměnu a na druhé straně snahou alespoň v určitých ostrovech svobody jako společenských experimentech vytvořit svobodnou společnost, svobodné společenství s předpokládanou nadějí, že tyto ostrovy

---

³⁷Kropotkin, P. Anarchistická etika. Olomouc: Votobia, 2000. str. 7, 16

se budou postupně kvantitativně rozrůstat a budou vytvářet zázemí budoucí svobodné společnosti.³⁸

Příkladem tak lze v tomto směru zmínit Gustava Landauerova, Alexandra Berkmana, Emmu Goldman či Rudolfa Rockera.

Zejména v 19. století a poté ještě na počátku 20. století se anarchistická ideologie obecně těšila velké pozornosti mnoha umělců (básníků, spisovatelů či malířů) a intelektuálních elit. Z jejich strany byla proto anarchistická ideologie významně podporována, přičemž i tito umělci (příkladem Richard Wagner či Oscar Wilde) se do jisté míry svou podporou přičinili k tomu, že lze hovořit o vzestupu anarchistické ideologie v daném období.

Nicméně je vhodné současně poznamenat, že umělci anarchistické ideje spíše šířili a podporovali, než že by sami byli tvůrci nových idejí anarchistického charakteru. Přesto byla jejich podpora významná a nelze ji zcela opomíjet.

Vzhledem k tomu, že nelze zmínit všechny osobnosti, které poznamenaly anarchistické hnutí, je nutné uvést alespoň stručný výčet těch nejvýznamnějších³⁹ -

- 1) Camillo Berneri (1897-1937) – italský anarchista, který se v roce 1936 angažoval na straně španělských anarchistů;
- 2) Carlo Cafiero (1846-1892) – jeden z nejvýznamnějších italských anarchistů;
- 3) Sébastien Faure (1858-1942) – přesvědčený pacifista, konferenciér a propagátor;
- 4) Francisco Ferrer (1859-1909) – španělský anarchista, je považován za ideologicky zodpovědného za protivládní vzpoury během války v Maroku v roce 1909;
- 5) Shushui Denjiro Kotoku (1871-1911) – jedna z velkých postav japonského anarchismu;
- 6) Louis Lecoin (1888-1971) – anarchisticko-odborářský činovník, který zosobňoval aktivní pacifismus;
- 7) Errico Malatesta (1853-1932) – celosvětově známý italský anarchista;

---

³⁸ Tomek, V. Anarchismus v konfrontaci. Praha: Manibus Propriis, 2014. str. 53-54

³⁹ Faber, C. Anarchismus: příběh revolty. Praha: Nakladatelství Levné knihy Kma, 2006. str. 38-39

- 8) Louise Michelová (1830-1905) – legendární postava, aktivně se účastnila obrany Paříže během obléhání v letech 1870-1871.

PRAKTICKÁ ČÁST

3 ANARCHISMUS V ČR

Jak již bylo naznačeno v úvodu práce, v rámci následující praktické části této bakalářské práce bude pozornost zaměřena na analýzu anarchismu v České republice. Je přitom zjevné, že v posledních letech je činnost anarchistického hnutí v tuzemsku jakoby utlumena, v médiích nejsou v poslední době zaznamenány žádné významnější události, které by byly spojovány s anarchistickou ideologií. Neznamená to ovšem, že anarchisté nejsou v české společnosti vůbec přítomni. Stejně jako příslušníci extrémní pravice se rovněž v tuzemsku vyskytují příslušníci extrémní levice, jež je však jako celek v posledních letech jakoby rozmělněna.

3.1 Český anarchismus a krajní levice

V souvislosti s českým anarchismem a jeho vztahem ke krajní levici (respektive s jeho místem v rámci krajní levice) je v zásadě nezbytné rozlišovat anarchistickou tuzemskou ideu v dobách mezi lety 1880 až zhruba do roku 1923 a poté ještě anarchistickou ideu po roce 1989, kdy lze hovořit o takzvaném novodobém českém anarchismu.

Jak totiž ukazují dějiny tuzemského anarchismu, tato ideologie se rovněž na našem území na přelomu 19. a 20. století úspěšně rozšířila, nicméně další události ve 30. letech minulého století a následná druhá světová válka poznamenaly další směřování poválečného Československa a tedy i anarchistickou ideologii. Pro tu totiž v podmínkách komunistického Československa nebylo prakticky místo, neboť československý politický i ekonomický systém byl založen až do roku 1989 na vládě jedné strany (tedy Komunistické strany Československa), přičemž jakékoliv výstupy vůči ní byly tvrdě sankcionovány.

Anarchismus v českém prostředí silně poznamenalo přerušení kontinuity. Původní anarchistické hnutí ve své většině vplynulo ve dvacátých letech 20. století do Komunistické strany Československa, která se o čtvrtstoletí později stala vládnoucí stranou. Postoje blízké těm anarchistickým lze vysledovat v některých aktivitách před rokem 1989, ale jako veřejně působící hnutí se v československém prostředí anarchismus obnovil až právě v tomto roce. Od té doby je nepřetržitě činný a dává o sobě vědět různými akcemi. Také se různými způsoby vyvíjí a uvnitř tohoto hnutí krystalizuje spektrum hláсанých názorů.⁴⁰

Anarchismus v Čechách v letech 1880 až 1923 ve své první etapě nejprve hledal svou cestou a své směřování, a to včetně politického zaměření. Anarchismus si tak v rámci levice snažil nalézt své postavení, přičemž primárně se vše odvíjelo od sociálně-politické orientace socialistického hnutí. S ohledem na názorovou roztržičnost ovšem došlo již tehdy k určitému rozkolu v rámci anarchistické ideologie, kdy vznikl jednak umírněný a jednak radikální anarchistický proud.

A právě v tehdejší radikální proudy bylo vytvořeno nezbytné zázemí k šíření anarchistických idejí, jež se týkaly zejména negování všeho, co se týkalo státu, podporování dosažení maximální svobody ve společnosti a také negování všeho, co se týkalo politické moci, soutěže politických stran či vojenské problematiky.

V 90. letech 19. století nabyt český anarchismus podoby jakéhosi neodvislého socialismu, který na jednu stranu zahrnoval nezávislost na sociální demokracii a na stranu druhou usiloval o vytvoření a sdílení vlastní myšlenkové identifikace a určité sounáležitosti.

Již tehdy totiž začalo být majoritní částí společnosti nahlíženo na anarchismus jako na něco negativního, co je spojeno s násilnými ataky a s narušením pořádku, proto bylo nezbytné tyto negativní konotace s anarchismem eliminovat. Podařilo se to pak mimo jiné právě tím, že začal být aplikován právě onen odvislý socialismus včetně pojmosloví, které si lidé s anarchismem nespojovali. Již v 90. letech 19. století tedy měl anarchismus v tuzemské společnosti z pohledu majoritní části veřejnosti nežádoucí

---

⁴⁰ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. str. 577

postavení, veřejné mínění stálo proti anarchismu jako takovému. To ovšem představitele anarchistického hnutí i jeho řadové členy spíše stimulovalo k další činnosti, podporující anarchistické vize a naplnění formulovaných cílů.

V této etapě český anarchismus vyrůstal jako proud opírající se o relativně širší základnu radikalizované části socialistického hnutí a radikalizované inteligence. V jedné podobě představoval neodvislý socialismus postupně stále výrazněji prakticistně orientovanou alternativu anarchistického hnutí, zaměřenou především na hospodářský a sociální boj, byl ideovým horizontem radikálních postupů a prostředků každodenního praktického úsilí severočeského dělnictva. V druhé podobě (zejména pak u mladší generace) představoval neodvislý socialismus politicky, sociálně a kulturně motivovaný radikalismus vědomě anarchistického směřování příslušníků inteligence, tvůrčích pracovníků, studentů a dělnické mládeže.⁴¹

Tehdejší spojitost anarchismu se zájmy severočeských dělníků a horníků signalizovala spojitost anarchismu s tehdejší krajní levicí a obecně s levicově orientovanou politikou, nicméně anarchismus byl svými stoupenci preferován před jinými levicově orientovanými ideologiemi právě s ohledem na možnou radikalizaci, boj proti systému a možnosti použít násilí.

Zejména mladá generace spatřovala v anarchismu instrument k radikální obrodě společnosti, který sociální demokracie fakticky neumožňovala. Anarchismus byl u mladé generace vnímán jako aktivní způsob boje proti systému, náboženství, státu a nesvobodě, naproti tomu ostatní levicově zaměřené ideologie byly spíše pasivního charakteru, neboť nebyly tak radikální.

Když pak v roce 1896 vznikl Manifest anarchistů českých, bylo možné snadno zjistit, že tehdejší anarchistická scéna vlastně vytvořila vlastní alternativu sociálního, politického i ekonomického vývoje tuzemské společnosti, která byla nezávislá na tradiční sociálnědemokratické vizi.

V druhé polovině devadesátých let i později na přelomu 19. a 20. století se sociálně politická a ideová orientace českého anarchismu rozšiřovala a prohlubovala, ale také vnitřně diferencovala a vzájemně konfrontovala. Podle blízkosti jeho nositelů k těm či

---

⁴¹ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. str. 277

oněm stránkám hnutí byly akcentovány jednotlivé aspekty jeho ideologie a utvářely se více méně komplementární podoby – na jedné straně spíše prakticky orientovaného, na straně druhé více ideově zaměřeného anarchistického hnutí. V otázce individualismu se pak anarchismus protínal s dobovou tendencí devadesátých let, z jejíž části sám vycházel.⁴²

Postupným vývojem je však patrný přesun ke kolektivistickému anarchismu, respektive k anarchistickému komunismu a také snaha o získání specifické levicové pozice na tehdejší politické scéně.

Zatímco sociální demokracie chtěla být politickou stranou, která stojí na straně dělníků, anarchisté usilovali o ochranu zájmů identické skupiny občanů, avšak nechtěli být organizováni v politické straně, neboť to nekorespondovalo s anarchistickou ideou. Anarchisté se tak nutně museli od sociální demokracie nějak vymezit a odlišit – využili k tomu stranický systém a stranickou organizovanost, která se tak ze strany anarchistů stávala nejčastějším cílem kritiky.

Události první světové války a také situace v českých zemích před jejím koncem znamenaly pro anarchistické hnutí v tuzemsku jediné, a sice nezůstat mimo okraj zájmu a pozornosti. A byli to právě anarchisté, jež dosud systematicky a permanentně bojovali proti stranickému systému a proti vzniku nového státu, kteří se integrovali do sociální demokracie a vznikla tak Česká strana socialistická (později Československá strana socialistická).

Takzvaný likvidační sjezd v únoru 1919 fakticky potvrdil sloučení anarchistů se socialisty, byť současně zavázal anarchisty k tomu, že budou dále aktivně šířit anarchistické ideje a teze. Jak ovšem ukázaly následné události na mezinárodní i národní úrovni, prostor k tomu anarchisté již neměli, navíc mezi nimi vznikaly stále častěji mnohé konflikty a spory. Anarchistické hnutí tak v novém československém státu fakticky přestalo postupně existovat a fungovat.

Max Nettlau, historik evropského anarchismu, vyjádřil podiv nad tím, jak kdysi kvetoucí anarchistické hnutí v Čechách zmizelo po válce takřka beze stopy nebo bylo

---

⁴² Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. str. 282

pohlčeno bolševismem. Je zřejmé, že české anarchistické hnutí jako na konci 19. a na počátku 20. století ne nevýznamná sociálně politická veličina v podstatě vyhaslo převážně z vnitřních příčin, v krizi vlastní identity poté, co se obě nejvýznamnější složky hnutí myšlenkově transformovaly, respektive přešly do komunistického hnutí.⁴³

Tento vývoj anarchistického hnutí na přelomu 19. a 20. století poznamenal nejen situaci na levicovém politickém spektru v předválečném Československu, ale rovněž v poválečném období po skončení druhé světové války. Anarchismus jako ideologie v tuzemsku neměla prakticky žádný význam a vliv, situace se začala měnit až listopadovou revolucí v roce 1989, kdy se opětovně rozhořel boj o levicovou pozici politického spektra a o obsazení hlavní (dominantní) pozice v rámci tuzemské krajní levice.

Anarchistické hnutí v České republice 90. let od svého rekonstituování v roce 1989 prošlo rychlým vývojem ke stavu, který do značné míry kopíroval rozložení anarchistických proudů v zemích západní Evropy. Český anarchismus poslední dekády 20. století lze vymezit do dvou proudů – kulturně-sociálního a politického. Kulturně-sociální proud je podstatně širší a navazuje na tradici široce pojatého a vyvíjejícího se autonomního hnutí v západní Evropě a Spojených státech amerických a zejména v první polovině 90. let měl značný vliv i v českém anarchistickém hnutí. Politický anarchismus navazoval na původní anarchismus jako emancipační projekt společenské rekonstrukce a orientoval se na dělnické hnutí.⁴⁴

Od 90. let minulého století se kulturně-sociální proud na jedné straně a politický proud na straně druhé v rámci tuzemského anarchismu zjevně prolínají a vzájemně ovlivňují a modifikují. Současně se ovšem příslušníci obou proudů leckdy střetli v rámci konkrétního organizačního rámce, což však vždy vyústilo v konflikt stran finální organizační struktury a podoby českého anarchismu. Tyto spory pak měly

---

⁴³ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. str. 300

⁴⁴ Bastl, M. Anarchismus v České republice. [online]. © 1.12.2000 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3842>

pochopitelně vliv na postavení anarchismu v České republice v rámci politického spektra, konkrétně pak v rámci levice a krajní levice.

Polistopadový vývoj byl v České republice specifický v tom, že v komparaci s ostatními zeměmi východního bloku nedošlo ani k zákazu komunistické strany, ani k jejímu rozpuštění či transformaci do sociálně demokratické strany, tudíž Komunistická strana Československa si toliko pozměnila svůj název a prakticky i v době nového demokratického a právního státu pokračovala ve své činnosti. Zaujala místo v levicovém spektru, nicméně s ohledem na její charakter, historii a formulované cíle a vize bylo možné v zásadě hovořit o tom, že se jednalo o krajně levicovou etablovanou politickou stranu.

Levice má v českých zemích odlišnou trajektorii než v jiných středoevropských zemích, které prošly zkušeností komunismu. Rozdíly například mezi Maďarskem a Československem se projeví po roce 1989 na utváření stranicko-politických systémů těchto zemí důsledky, které měly významný vliv na specifický charakter české polistopadové levice. Zatímco maďarští (a také polští) postkomunisté byli schopni se konvertovat v sociálnědemokratické strany a už v 90. letech několikrát alternovat u moci se svými konzervativními protivníky, Komunistická strana Čech a Moravy se stala po roce 1989 jedinou relevantní následnickou komunistickou stranou ve střední Evropě, která se nekonvertovala v sociální demokracii, a jednou z posledních relevantních stran na světě, které si ponechaly komunismus ve svém názvu.⁴⁵

To mělo pochopitelně vliv i na tuzemské anarchistické hnutí a na jeho postavení v rámci levicového politického spektra. Českoslovenští (respektive čeští) anarchisté se prakticky ihned po roce 1989 začali hlásit k některé z doktrín sociálního anarchismu, přičemž shodně odmítali privátní vlastnictví, kapitalistickou formu zřízení a získání (dosažení) maximálně možné míry svobody.

Jestliže orientace tuzemských anarchistů na sociální anarchistický proud byla zjevná, k anarchokapitalismu se hlásili toliko jednotlivci a nelze tak vůbec hovořit o nějaké relevantní anarchistické skupině, která by anarchokapitalismus u nás v 90. letech 20. století fakticky a intenzivně prosazovala.

---

⁴⁵ Bureš, J., Charvát, J., Just, P. a kol. *Levice v České republice a na Slovensku 1989-2009*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. str. 38-39

Anarchistické organizace, které se v druhé polovině 90. let profilovaly, pokryly široké spektrum problémů a umožnily vznik strukturovaného anarchistického hnutí. Dlouhodobými potížemi, se kterými se anarchismus v České republice vyrovnával, byly dezorganizovanost a koncepční nejasnost. Personální tenze, animozity a rozdílné pohledy na soudobou úlohu anarchismu, ochromily na několik let rozvoj anarchistického hnutí a až do let 1997 a 1998 vedly k tomu, že většina energie a úsilí aktivistů byla zaměřena na řešení vnitřních rozporů. Činnost vyvíjená anarchisty směrem ke společnosti byla krátkodobého rázu a často charakteru jednotlivých, na sebe navazujících a dlouhodobým programem nepokrytých a nesjednocených akcí. Integrovaní tendence obvykle ztroskotaly.⁴⁶

Stran organizační struktury a výstavby anarchistického hnutí v České republice v etapě, označované mnohými politology i sociology jako novodobé období anarchismu, je nezbytné alespoň zmínit, že ke klíčovým anarchistickým organizacím patřily -

- 1) Česká anarchistická federace (ČAF), později přejmenovaná na Československou anarchistickou federaci (ČSAF);
- 2) Organizace revolučních anarchistů Solidarita (ORAS);
- 3) Federace sociálních anarchistů (FSA).

Všechny tři zmíněné anarchistické organizace usilovaly o naplnění anarchistických vizí a o šíření anarchistické ideologie, byť ne vždy k tomu využívaly stejných instrumentů a postupů. Velký vliv na jakýsi rozmach anarchistického hnutí na počátku 90. let 20. století pak měla vliv i ta skutečnost, že anarchistické myšlenky se staly předmětem zájmu mnoha hudebníků a některých umělců, kteří anarchismus otevřeně nebo i latentně podporovali.

Česká anarchistická federace se zpočátku soustředila kolem časopisů *Autonomie* a *Svobodná mysl*, přičemž primárním smyslem jejího fungování bylo vytvoření jakési názorové a diskusní platformy, která bude korigovat vývoj tuzemského anarchismu i jeho směřování. Poměrně brzy se ovšem zcela zřetelně ukázalo, že předmětná platforma

---

⁴⁶ Bastl, M. Anarchismus v České republice. [online]. © 1.12.2000 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3842>

nebude dostatečně efektivní pro naplnění formulovaných cílů, a proto sjezd České anarchistické federace v dubnu roku 1997 rozhodl o změně názvu na přílehavější Československou anarchistickou federaci.

Již předtím se navíc v České anarchistické federaci vyskytly první konfrontace a vnitřní rozpory, jež daly vzniknout syndikalistickému proudu Solidarita, který se jako první anarchistická skupina u nás začal zabývat politickou činností.

Solidarita coby revolučně anarchistická skupina s jistou syndikalistickou tradicí při odmítnutí státu (jako nástroje vládnoucí třídy) a kapitalismu jako systému, který vyhovuje malé vládnoucí menšině, obdobně jako Federace sociálních anarchistů kladla velký důraz na pracující (dělníky), odborové hnutí či spolupráce s ním. Odbory měly být zbaveny byrokracie a zapojení jejich členů by se mělo zintenzivnit. Svoboda jedince, která byla cílem ORAS, byla chápána jako podmíněná odmítnutím kapitalismu coby systému, který je na omezování svobody založen. Klíčovou měla být ovšem ve všech ohledech podpora samosprávy, přičemž výslednou formou organizace hospodářství i společnosti měl být samosprávný socialismus, decentralizovaný, akceptující i drobné soukromé iniciativy.⁴⁷

Organizace revolučních anarchistů Solidarita se od ostatních anarchistických skupin a hnutí v České republice odlišovalo svým průmyslovým syndikalismem a také programem samosprávné organizace společnosti, díky čemuž nebyla tato organizace konfrontována s ostatními názorovými anarchistickými proudy, které primárně usilovaly o přízeň takzvané alternativní mládeže.

V roce 1997 pak následovalo další rozštěpení Československé anarchistické federace, které rozměnilo anarchistickou scénu v tuzemsku. Byť ono štěpení bylo zdůvodňováno rozpory mezi kulturně-sociálním proudem na jedné straně a politickým proudem na straně druhé, fakticky se jednalo o zjevné ideové rozpory a konflikty personálního charakteru, které nedovolovaly další korektní fungování Československé anarchistické federace. Vznikla tak nová anarchistická skupina, a to pod názvem Federace sociálních anarchistů (FSA).

---

⁴⁷ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: GradaPublishing, 2011. str. 100, 101

FSA se profilovala jako radikální anarchistická organizace s jasnou ideovou orientací na anarchosyndikalismus. Činnost organizace byla od počátku zaměřena na vytvoření jádra jasně definovaného anarchistického hnutí. Aktivita FSA v tomto ohledu byla patrná jak ve sféře teoretické, tak i v praxi. Kromě intenzivní publikační činnosti podnikla FSA pokus o založení odborů (Rovnost). Právě snahu o vytvoření čitelného a ideově jednotného anarchistického hnutí ovšem provázelo několik střetů s ideově či politicky jinak orientovanými vzdělanými aktivisty českého anarchistického hnutí. Jednou z nejožehavějších otázek pak zůstal vztah anarchistického hnutí k českým trockistickým organizacím. Tyto ideové střety vyústily i do incidentů, které na přechodnou dobu v letech 1998-1999 vedly k izolaci FSA.⁴⁸

3.2 Typologie tuzemských anarchistických proudů myšlení

Jak již bylo uvedeno, v tuzemsku se příliš neprosadil anarchokapitalismus a naopak silnou pozici zde zaznamenal sociální anarchismus a některé jeho proudy (doktríny). Výrazně politicky orientovaný byl toliko anarchismus v rámci Organizace revolučních anarchistů Solidarita.

Vedle toho existovaly radikálně ekologické aktivity. Myšlenky primitivismu šířil kupříkladu od roku 1996 časopis Zelený provazníček, postoje blízké spíše sociální ekologii byly pevnou součástí stanovisek různých anarchistických organizací. K anarchismu měla blízko zejména v některých ohledech česká pobočka radikálně ekologicky orientované volné platformy pro přímé akce EarthFirst (Země především!).⁴⁹

Kromě již zmíněných anarchistických organizací a hnutí, které v tuzemsku od 90. let 20. století existovaly a fungovaly, je vhodné rovněž připomenout, že ani Česká republika nezůstala mimo pozornost feministicky orientovanému anarchistickému hnutí.

---

⁴⁸ Bastl, M. Anarchismus v České republice. [online]. © 1.12.2000 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3842>

⁴⁹ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. str. 593-594

Díky tomuto hnutí a specifické formě anarchistického myšlení došlo jednak k jisté sebereflexi anarchistického hnutí v České republice a jednak k tomu, že tuzemský anarchismus byl zasažen novou vlnou zájmu a snahy realizovat některé anarchistické aktivity, jež korespondovaly s tradiční anarchistickou ideologií. Konkrétním výsledkem těchto snah a aktivit pak byl vznik takzvané Feministické skupiny (FS83), která vznikla dne 8. března 2001.

FS83 se zpočátku snažila vymezovat poměrně široce na platformě sociálního feminismu, tedy aktivit angažujících a povzbuzujících ženy zdola, který měl být protipólem institucionálnímu feminismu úřadů a nevládních organizací a liberálního feminismu, usilujícímu o prosazení žen ve stávajícím uspořádání společnosti, aniž by se samo toto uspořádání nějak změnilo. Zároveň se však skupina hlásila (a toto přihlášení sílilo s její postupnou ideovou profilací) výslovně k anarchofeminismu, chápanému tak, že mu nejde o nahrazení mužské elity elitou ženskou, ale o její eliminaci. Vedle odstranění patriarchy požadovala i odstranění státu a kapitalismu.⁵⁰

Lze důvodně konstatovat, že typologie tuzemských anarchistických proudů myšlení se významným způsobem odvíjí rovněž od primárních strategií, které určují jednak základní rysy a jednak jisté programové orientace příslušných anarchistických organizací a tím tedy i jejich myšlení a způsobů chování.

Strategie anarchistických hnutí jsou limitovány především samotným charakterem anarchistické ideologie – tedy odmítání státu a jeho orgánů i institucí, neochota a nezájem účastnit se politického boje v institucionalizované podobě určité politické strany či odmítání moci. Vzhledem k tomu, že anarchistické organizace jsou téměř vždy decentralizované, kdy nevynucují pod pohrůžkou konkrétní sankce určité chování a jednání svých členů a také nijak důsledně nesledují plnění vytýčených úkolů svými řadovými členy či buňkami, má to pochopitelně negativní vliv na jejich akceschopnost a také na jejich efektivnost.

Anarchisté nejčastěji vycházejí z teze, že každý jedinec se musí především osvobodit z vlivu státu a moci sám, takže anarchisté vlastně nejsou nijak oprávněni do tohoto zápasu člověka zasahovat a nějak ho ovlivňovat či korigovat. Nicméně to

---

⁵⁰ Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. str. 605

nevylučuje možnost aplikace některých vybraných strategií, které mají vliv rovněž na typologii tuzemských anarchistických proudů myšlení.

První z přístupů užívaných k oslovení populace či získání nových stoupců a zdaleka nejrozšířenější kontrainformační model představují agitační a osvětové strategie. V jejich pozadí spočívá předpoklad, že jedním z hlavních garantů stávajícího stavu je systémová propaganda, sloužící k popírání alternativ, utužující představu, že stávající systém je buď jediný možný, anebo alespoň z alternativ nejlepší, zastírající jeho problémy či bagatelizující, označující odpůrce systému či nositele alternativ za extremisty, co vybočujícího z normálu, potenciálně či aktuálně nebezpečného.⁵¹

Předmětný kontrainformační model formoval anarchistické myšlení v tom směru, že posiloval pocit, že ve společnosti neexistují žádná spřízněná média, která by pravdivě informovala o situaci ve společnosti, neboť veřejnoprávní média jsou pod vlivem státu a korporátní média zase pod vlivem ekonomických subjektů, které je vlastní. Z tohoto důvodu bylo nezbytné a potřebné vytvořit vlastní anarchistickou síť médií, která budou anarchistickou ideologii šířit pravdivě a v souladu se stavem, jaký skutečně v tuzemské společnosti panuje.

Významným instrumentem k šíření anarchistické ideologie a současně k formování příslušné typologie anarchistických proudů myšlení byly různé formy demonstrací, pochodů, blokad či podpor. Skupina politických anarchistů pak upřednostňovala rovněž osobní návštěvy továren a agitaci v nich (a to zejména v těch továrnách, kde byly přítomny konflikty mezi managementem organizace a jejími zaměstnanci) nebo vzpomínkové akce na některé významné události, spojené nejčastěji s bojem dělnického hnutí a s potlačením dělnických nepokojů.

Kromě relativně pokojných agitačních a osvětových strategií formovaly anarchistické proudy myšlení rovněž konfrontační a násilné strategie, jež spočívaly v monitoringu krajní pravice a také v realizaci fyzických útoků proti aktivistům i sympatizantům krajní pravice.

---

⁵¹ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: GradaPublishing, 2011. str. 119

Program jednotlivých anarchistických skupin od počátku vykazoval v rámci podobě shodné rysy, kterými bylo především odstranění státu a kapitalismu a dosažení společnosti, která bude mít charakter samosprávného socialismu. Středně- a krátkodobé cíle se ovšem v některých ohledech lišily, stejně jako konkrétní podoba preferované strategie a taktiky. Programy zejména zpočátku odrážely do značné míry načrtnuté dělení na autonomistický či syntetický proud anarchistického hnutí a politické anarchisty zaměřené především na socio-ekonomické otázky.⁵²

Syntetický i autonomní směr anarchistických organizací v České republice byl zpočátku shodně ovlivňován problémem ekonomické globalizace, přičemž zejména v rámci autonomistického hnutí bylo toto téma dlouho motivujícím článkem, díky němuž kooperovaly jednotlivé anarchistické skupiny bez ohledu na to, zda preferovaly environmentální ochranu či spíše politické otázky.

Když pak problematika ekonomické globalizace přestala být dostatečně mobilizujícím tématem, vznikla již zmíněná Feministická skupina FS83, která dokázala nejenže spolupracovat s různými anarchistickými skupinami, ale anarchistické proudy myšlení aktivně doplňovala novými tématy, jež se týkaly hlavně antivojenských aktivit (například válka v Iráku či protesty proti fungování Severoatlantické aliance).

3.3 Antifašistická akce působící v ČR

Antifašistická akce (AFA) se zabývá propagačními, informačními a praktickými formami boje se všemi autoritářskými ideologiemi a skupinami usilující o jakékoli formy útlaku, v první řadě s neonacismem a ultrapravicí. AFA je otevřená každému, kdo se chce aktivně podílet na boji proti fašismu, nacismu a bolševismu ve všech jeho podobách, a to i v době, kdy je antifašismus často posuzován jako extremismus. AFA sdružuje radikální antifašisty a antifašistky, kteří vytvářejí po celém území České

---

⁵² Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. *Krajní pravice a krajní levice v ČR*. Praha: GradaPublishing, 2011. str. 122

republiky lokální autonomní skupiny, kde přednostně vyvíjejí svou činnost. AFA nespolupracuje se státními orgány, politickými stranami ani represivními složkami.⁵³

Je zjevné, že Antifašistickou akcí je nezbytné řadit na samotný okraj levicové extremistické scény, kam dále patří rozličné autonomní militantní skupiny, které se orientují na šíření krajně levicových ideologií. Kromě Antifašistické akce je tak na krajní levici možné narazit například rovněž na ortodoxní komunisty nebo neobolševické skupiny.

Antifašistická akce je neregistrovanou organizací sdružující radikální a militantní antifašisty, kteří vytvářejí akční skupiny. Šíří v rámci antifašistického boje militantní duch a vyvíjí činnost v jednotlivých lokalitách či regionech České republiky. Česká AFA vznikla v roce 1996 a je propojena s ostatními zahraničními organizacemi v různých částech světa.⁵⁴

Antifašistická akce v České republice čerpala pro svou činnost zkušeností a poznatků ze zahraničí, kde lze identifikovat celou řadu podobných uskupení, jež fungují na identických principech jako tuzemská Antifašistická akce.

V rámci tuzemské Antifašistické akce, která vznikla jako reakce na nekompromisní policejní razii v hudebním klubu Propast v roce 1996, je ovšem možné vymezit jistá specifika, která v komparaci se zahraničními antifašistickými akcemi jsou přeci jenom trochu neobvyklá – jedná se zejména o dominanci anarchismu v rámci Antifašistické akce a také o bezvýhradní odmítání autoritářské levice.

Přestože činnost Antifašistické akce lze v České republice stále chápat ve vztahu ke stávajícímu zřízení jako subversivní, nelze odhlédnout od skutečnosti, že se v ní začínají projevovat rovněž zřetelné prvky ideologického posunu směřujícího k takzvanému vigilantismu.

Nástup vigilantismu pak logicky povede ke ztrátě subverze. V tomto směru je pak nezbytné zmínit, že zatímco onu subverzi je nezbytné interpretovat jako podvrtnou

---

⁵³ Antifašistická akce. [online]. © 30.10.2008 [cit.2018-01-28]. Dostupné z: <http://antifa.cz/content/kdo-jsme>

⁵⁴ Danics, Š. Extremismus: hrozba demokracie. Praha: POLICE HISTORY, 2002. str. 61

činnost, která směřuje k destabilizaci systému a k eliminaci stávajícího liberálního a demokratického zřízení, vigilantismus je nutné chápat jako uvědomění si neefektivity stávajícího režimu a systému a tedy nezbytnosti vzít spravedlnost takzvaně do vlastních rukou.

Současná podoba AFA a její agendy je výsledkem kontinuálního procesu. Všechny její prvky se objevovaly již v minulosti a logicky se navzájem podmiňovaly. Revoluční anarchismus a třídní analýzy jsou opuštěny a AFA nadále nemá zájem vstupovat do otevřeného konfliktu se státem. Je výrazně otevřenější, nepožaduje po členech a sympatizantech politické uvědomění, přičemž nové členy rekrutuje zejména v prostředí mládežnických subkultur. Necítí se být ani militantním křídlem anarchistického hnutí, ani si neklade za cíl zabezpečovat pro něj svobodný prostor.⁵⁵

Antifašistická akce by si bezesporu zasloužila mnohem intenzivnější pozornost, neboť její místo v rámci anarchistické ideologie po pádu komunistického režimu v listopadu 1989 byla neopomenutelná a fakticky představovala důležitý aspekt stran šíření předmětné ideologie. Nicméně je nutné připustit, že o problematice Antifašistické akce v České republice by bylo možné sepsat zcela samostatné pojednání, neboť se jedná o téma aktuální, rozsáhlé a přecházející do dalších politických, ekonomických a sociálních souvislostí.

Každopádně odhlédne-li autor této bakalářské práce od složitosti a potenciální obsáhlosti tématu stran tuzemské Antifašistické akce, musí konstatovat minimálně ještě to, že dnes Antifašistická akce v České republice stále plní významnou roli v rámci šíření anarchistických idejí, přičemž její organizace je stále více zaměřena toliko na potírání neonacismu.

V tomto ohledu chce suplovat, nahrazovat či doplňovat roli státu, kterou chápe jako nedostatečnou. Nevyhýbá se spolupráci s médii, je výrazněji monotematická a postrádá subverzivní ideologickou výbavu předcházejících etap (či generací). Je ovšem nutné zopakovat a zdůraznit, že nedošlo k žádnému náhlému zvratu či obratu ve směřování skupiny. Současná podoba AFA a její agendy je výsledkem kontinuálního procesu.

---

⁵⁵ Bastl, M. Antifašistická akce: od subverze k vigilantismu? IN: Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu, vydání 02/2010, str. 31

Všechny její prvky se objevovaly již v minulosti a logicky se navzájem podmiňovaly. Násilí není v současnosti legitimizováno sebeobranou a zároveň AFA opustila subverzivně-revoluční frazeologii i praxi.⁵⁶

Co se týče kontaktů Antifašistické akce České republiky se zahraničními organizacemi, v zásadě je možné konstatovat, že kooperace tuzemské Antifašistické akce pochopitelně se zahraničními subjekty přetrvává, nicméně již není tak intenzivní, jako tomu bylo v nedávné minulosti. Například v rámci koordinace protestů při zasedání Mezinárodního měnového fondu a Světové banky v Praze byla v březnu roku 2000 ustavena Iniciativa proti ekonomické globalizaci, na které se kromě tuzemské Antifašistické akce podílela v rámci vzájemné spolupráce rovněž Socialistická solidarita Socsol či menší zahraniční anarchistická hnutí.

Opomenout pak nelze ani prakticky pravidelnou účast anarchistů na akcích, které organizovali trockisté, a naopak účast trockistů na akcích, jež pořádali anarchisté, dále vzájemnou kooperaci v rámci iniciativy ProAlt, která zahrnovala mimo jiné i spolupráci personálního charakteru. Významné jsou rovněž kontakty tuzemské Antifašistické akce se zahraničními organizacemi, které se věnují environmentálním problémům či sociálně ekologickým problémům.

Komunikace českého anarchistického hnutí se zahraničím je relativně živá. Od počátku 90. let byly navázány kontakty s německou anarcho-autonomní scénou, která stále – jak v případě Německa, tak Rakouska - fungují, a běžná je účast českých aktivistů na akcích pořádaných v těchto zemích a obráceně – příkladem může být účast německých antifašistů na akcích proti velké demonstraci krajní pravice v listopadu 2007 v Praze, udržovány jsou kontakty i na osobní úrovni, a to v globálním měřítku, čemuž v poslední dekádě zásadní měrou přispívají informační a komunikační technologie.⁵⁷

Co se týče symboliky, je nutné nejprve poukázat na primární fakt, který je s levicovou symbolikou úzce spojován, a sice že s levicovými radikály se na rozdíl od těch pravicových nekonal dosud žádný obdobný proces jako byl Norimberský proces

---

⁵⁶ Tamtéž, str. 31, 32

⁵⁷ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. Krajní pravice a krajní levice v ČR. Praha: GradaPublishing, 2011. str. 128

v letech 1946 až 1949. To tedy znamená, že používání levicových (a tedy i anarchistických symbolů) není tak regulováno a omezeno, jako je tomu v případě symboliky (krajní) pravice a pravicového extremismu.

Nejpoužívanějším anarchistickým symbolem je písmeno „A“ v kruhu. Tento symbol je nejčastěji součástí oblečení punkerů, anarchistů a alternativní mládeže v období vzdoru. Často je tento znak používán také anarchosyndikalisty. Nejčastěji používanou vlajkou anarchistů je červeno-černá „anarchosyndikalistická“ vlajka, kde červená barva značí revoluci, krev a socialismus a černá barva zase anarchii. Také se používá černá vlajka jako symbol anarchie. V rámci anarcho-antifašistického mezinárodního hnutí ANTIFA používají radikální antifašisté přeškrtnutou svastiku nebo siluetu postavy, která hází svastiku do odpadkového koše.⁵⁸

3.4 Militantní demokracie a protiextremistická politika v ČR

Jestliže levicový i pravicový extremismus bojují proti zájmům státu a proti jeho primární výstavbě, organizaci a zákonitostem fungování, je logické, že stát musí přistoupit k ochraně svých hodnot, zájmu a svého zřízení. Pokud by tak neučinil, bylo by možné predikovat jeho brzký konec (což se ostatně v některých evropských zemích v minulosti i fakticky stalo). Demokratický a právní stát je tedy určitou hodnotou, která dává lidem záruku a jistotu, že správa věcí veřejných bude relativně korektní, že politická moc bude předmětem volné soutěže politických stran a že bude existovat systém vzájemných brzd a rovnovah, která budou dopadat na moc zákonodárnou, výkonnou a soudní.

V demokratické společnosti se extremistům daří zvláště dobře, neboť parazitují na základních lidských svobodách, která jsou právně kodifikována a státem garantována. Extremismus vyrůstá z nedílné části politické demokracie. Neznamená jen odporování něčemu. Vystupuje proti převládající politické většině v oblasti politiky a ideologie s jediným cílem – změnit politický systém ve vlastní prospěch. Demokracie nemůže

---

⁵⁸ Lebeda, D., Gabařová, D. Symbolika extremistických hnutí. [online]. © 18.11.2015 [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: <https://www.docdroid.net/fyXOo9P/extremisticka-symbolika.pdf>

existovat bez politických institucí, vyjadřujících svobodnou vůli a potřeby vedoucích společenských sil, institucí, které zajišťují, aby se jim státní autorita podřídila.⁵⁹

V komparaci s uvedeným je naopak extremismus spojen s absolutním nedostatkem relevantních kanálů a instrumentů permanentního a přitom i organizovaného vlivu společnosti na státní autoritu a také na obsah reálné politiky. To ovšem znamená jediné, a sice že stát má být přeměněn podle toho, jak extremisté potřebují a vyžadují, přičemž do způsobu transformace státu pak pochopitelně zasahují jednotlivé ideologie odlišným přístupem.

Například levicový extremismus v tomto směru pracuje s⁶⁰ -

- 1) revolučními prvky politického boje;
- 2) radikálním demokratiem předpokládající dominující roli státu;
- 3) egalitářským (rovnostářským) chápáním politiky.

Jak již bylo uvedeno, je logická, že majoritní společnost a potažmo stát a jeho oficiální politická reprezentace budou usilovat o eliminaci projevů extremismu a radikalismu a tedy o ochranu demokratického zřízení státu. V tomto směru lze hovořit o takzvané militantní demokracii jakožto demokracii bránící se či bojující, která disponuje příslušnými nástroji a postupy, které ji dovolují ochránit stávající (národní) zájmy a dosavadní organizační výstavbu.

Českou podobu demokracie lze bezesporu považovat za militantní. Dokonce lze říci, že z hlediska středoevropského regionu patří mezi nejmilitantnější. Důkazem je široká škála postihů projevů pravicového extremismu (včetně verbálních politických projevů nebo symboliky), zkušenost s rozpouštěním krajní politické strany či přísné lustrační zákony. Zároveň lze říci, že daná opatření jsou legislativně namířena jak na krajní pravici, tak levici. V praxi orgánů činných v trestním řízení ale v drtivé většině převažuje postih ultrapravice, zatímco projevy ultralevice sankcionovány nejsou.⁶¹

---

⁵⁹Danics, Š. Extremismus: hrozba demokracie. Praha: POLICE HISTORY, 2002. str. 5-6

⁶⁰Danics, Š. Extremismus: hrozba demokracie. Praha: POLICE HISTORY, 2002. str. 23

⁶¹ Mareš, M., Výborný, Š. Militantní demokracie ve střední Evropě. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. str. 120

Stran konkrétních instrumentů militantní demokracie v podmínkách České republiky lze v zásadě konstatovat, že jejich identifikace se vždy odvíjí právě od toho, jak je militantní demokracie interpretována, vymežována a aplikována.

Česká demokracie je bezesporu militantní, tudíž i příslušné instrumenty jsou poměrně pestré a efektivní stran dosažení účelu, s nimiž jsou standardně spojovány. Důležití jsou ovšem i aktéři militantní demokracie, mezi které v České republice patří bezesporu státní orgány a instituce, dále nevládní neziskové organizace a také vysokoškolská pracoviště a univerzity.

Primární roli v oblasti militantní demokracie sehrává vláda jakožto vrcholný orgán moci výkonné, přičemž protiextremistická politika pak patří do gesce Ministerstva vnitra České republiky. Důležitou roli pochopitelně plní rovněž Policie České republiky, dále Vojenská policie v případě extremistických akcí, do kterých jsou zapojeni příslušníci ozbrojených sil, dále Bezpečnostní a informační služba, státní zastupitelství a pochopitelně nezávislé a nestranné soudy. Specifickou roli pak sehrává Ústavní soud České republiky, který ovšem stojí mimo obecnou soustavu soudů.

Nevládní organizace sledujících aktivity nepřátel demokracie je v České republice nemalé množství. Jejich orientace je odlišná – od monitoringu extremistické scény (Tolerance a občanská společnost) přes vzdělávání (například Eruditio Publica) a osvětu (například Romea) až po pomoc obětem nenávislných trestných činů (In Iustitia). Svými postoji mnohdy kritizují z jejich pohledu nedokonalý boj proti extremismu v České republice a často iniciují diskuse nad přístupy ke krajním politickým proudům.⁶²

Z hlediska jednotlivých nástrojů, které jsou využitelné v rámci militantní demokracie, platí, že každý stát si rozsah využití těchto nástrojů včetně pravidel jejich užití určuje individuálně. Je tak věcí jisté tradice, historického vývoje a rovněž postavení demokracie v rámci příslušné společnosti, jaké instrumenty budou v právním řádu daného státu zakomponovány.

V České republice lze za nejvýznamnější nástroje militantní demokracie označit omezení svobody projevu, dále omezení sdružovacího práva, dále omezení shromažďovacího práva, dále lustrační zákony spojené se zákazem práce pro příslušné

---

⁶² Mareš, M., Výborný, Š. Militantní demokracie ve střední Evropě. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. str. 97

jedince, dále sankcionování trestných činů z nenávisti, kdy se jedná o trestnou činnost násilné povahy, jež je motivována nenávistí, a konečně aktivní diskuse a polemiky strana militantní demokracie v České republice.

Ačkoliv se to nemusí na první pohled takto zcela jevit, zmíněné nástroje militantní demokracie jsou poměrně významné a efektivní, avšak pouze za předpokladu, že jsou správně aplikovány, využívány a korigovány příslušnými institucemi a orgány. Vždy je rovněž rozhodné, jak ve vztahu k těmto nástrojům přistupují primární aktéři militantní demokracie.

Militantní demokracie je pak pochopitelně spojena rovněž s řadou dokumentů, deklamací a konkrétních opatření, jež jsou zakomponovány do protiextremistické politiky daného státu. V České republice se protiextremistická politika realizuje na úrovni místní (lokální), regionální, státní a mezinárodní, přičemž všechny tyto úrovně jsou specifické a významné.

Smyslem protiextremistické politiky je permanentní úsilí o maximální eliminaci extremistických projevů, které hlásají nebo přímo narušují základní hodnoty a principy ústavně-demokratického pořádku. Tato politika představuje souhrn preventivních a represivních opatření, která jsou státními a nestátními aktéry prováděna na místní, lokální, národní a nadnárodní úrovni. Klíčová je pak úroveň národní, neboť v jejím rámci je protiextremistická politika svrchovanými orgány demokratického státu utvářena, realizována a korigována.⁶³

V podmínkách České republiky je protiextremistická politika korigována a modifikována celou řadou primárních principů, k nimž příkladmo patří princip proporcionality, princip komplexnosti, princip preventivnosti, princip derogačnosti a princip proaktivnosti.

Od těchto základních principů by se pak měla odvíjet konkrétní protiextremistická politika České republiky, a to včetně formulace relevantních cílů, kterých má být v rámci boje proti extremismu dosaženo, respektive určení stavu, jaký má být v ideálním případě naplněn.

---

⁶³Danics, Š, Kamín, T. Extremismus, rasismus a antisemitismus. Praha: Policejní akademie, 2008. str.

3.5 Český anarchismus a jeho další směřování v rámci ČR

S ohledem na již uvedené lze v zásadě konstatovat, že anarchistická ideologie si prostřednictvím anarchistického hnutí získala v České republice určitou pozici, byť její role ve společnosti v posledních letech slábne. Novodobé anarchistické hnutí, jež se zformovalo po pádu komunistického režimu na konci roku 1989, si prošlo obdobím vzestupu (a to v letech 1998 až 2001), po kterém následovalo období stagnace (zhruba od roku 2002 do roku 2007), přičemž v současné době lze hovořit dokonce o období letargie, neboť anarchistické hnutí je dnes velmi klidné a k aktivnímu šíření anarchistických idejí příliš nedochází.

Lze konstatovat, že tuzemskému anarchismu dnes chybí ústřední politická a ekonomická témata, na kterých by mohly být prosazovány anarchistické ideologie. V 90. letech a poté ještě na počátku 21. století byly ústředním tématem tuzemskému anarchismu ekonomická globalizace a z ní vyplývající ztráta svobody jedince ve společnosti, přičemž tato témata posilovala anarchistickou ideu v tuzemské společnosti a současně generovala anarchistickému hnutí celou řadu nových příznivců.

Dnes je ovšem situace jiná, ústřední témata tuzemskému anarchistickému hnutí chybí a rovněž chybí výrazné osobnosti, které by ono šíření anarchistické ideologie v České republice zastřešily. Navíc v minulosti došlo mezi jednotlivými anarchistickými organizacemi u nás k určitým rozkolům a personálním i ideovým konfliktům, které vývoj a rozvoj anarchistického hnutí v České republice negativně poznamenaly.

Vzhledem totiž k tomu, že anarchismus je vyspělou a velmi náročnou politickou filozofií, hrál svoji roli v diferenciaci a tříštění českého anarchistického hnutí krom ideových sporů i úspěch persuasivních strategií volených jednotlivými skupinami. Ne vždy se dařilo oslovovat potenciální sympatizanty do té míry, jakou předpokládali aktivisté. To vedlo jednak k rozpadu přechodných aliancí mezi zastánci různých názorů

uvnitř anarchistického hnutí, jednak k názorovému vývoji uvnitř hnutí samotného a tříbení jednotlivých doktrín.⁶⁴

Je zjevné, že současná situace tuzemského anarchistického hnutí do jisté míry kopíruje stav anarchistického hnutí v Evropě a potažmo ve světě. Anarchistická ideologie obecně jakoby nyní vyčkávala na nová témata a na nové příležitosti, které bude moci využít ve prospěch opětovné stimulace anarchistického myšlení a k intenzivnějšímu vlivu v současné postmoderní společnosti.

Neznamená to ovšem, že by anarchistické hnutí v České republice zcela zaniklo. Po období velkého útlumu se v posledních letech projevuje určité oživení. Význam anarchismu oproti situaci v Řecku nebo Španělsku, nebo dokonce i ve Velké Británii, kde anarchisté od propuknutí finanční krize sehrávají viditelnou a aktivní roli, je však nesrovnatelně menší.⁶⁵

Prakticky poslední velkou akcí, kterou u nás organizovali anarchisté, byly protesty proti zasedání Severoatlantické aliance v listopadu roku 2002. Od té doby se anarchisté podíleli na organizování spíše marginálních akcí, jejichž dopad se ve společnosti prakticky neprojevil (o čemž ostatně svědčí i to, že o těchto akcích masová média prakticky nijak neinformovala).

V České republice se tak v posledních letech odehrávají spíše anarchistické akce lokálního významu, jejichž celostátní přesah do politiky i společnosti je ovšem minimální. Tyto lokální anarchistické akce jsou organizovány regionálními anarchistickými skupinami, jejichž vliv je ovšem zanedbatelný. Rovněž Antifašistická akce není v České republice v současné době příliš aktivní, zaměřuje se spíše na boj proti pravicovému extremismu než na anarchistickou agendu.

Lze pouze predikovat, jakým způsobem a směrem se bude vyvíjet tuzemské anarchistické hnutí. Pokud se v blízké době objeví v Evropě skutečně nosné téma, které se stane předmětem širokého zájmu anarchistického hnutí, lze očekávat, že dojde

---

⁶⁴ Bastl, M. Anarchismus v České republice. [online]. © 1.12.2000 [cit. 2018-01-30]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3842>

⁶⁵ Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. Krajní pravice a krajní levice v ČR. Praha: GradaPublishing, 2011. str. 131

k ukončení stávající etapy stagnace či letargie anarchistické ideologie a opětovně dojde k nastartování aktivity anarchistických příznivců a členů anarchistických skupin a organizací. Kdy se tak stane je ovšem otázkou, na kterou nelze prakticky nyní relevantním způsobem odpovědět.

ZÁVĚR

Předmětem této bakalářské práce byla anarchistická ideologie a to, jak se v současné době projevuje anarchismus v České republice. Cílem bakalářské práce pak bylo vymezit anarchismus jako politickou ideologii a provedení typologie anarchismu včetně její aplikace na české podmínky. Cílem práce byla také analýza antifašistické akce působící v České republice, a to včetně její symboliky a zahraničních kontaktů. Cílem bakalářské práce byla také ukázka a popis zásad a opatření protiextremistické politiky v České republice.

Lze důvodně konstatovat, že anarchistická ideologie si po pádu komunistického režimu na konci roku 1989 opětovně vytvořila v české společnosti určitou pozici, která zejména na počátku 21. století byla poměrně silná a ovlivňující tehdejší tuzemskou společnost. V současné době je nezbytné interpretovat anarchistické hnutí v České republice jako poněkud letargické a neakční, neboť o šíření anarchistických idejí není v současné době příliš slyšet a masová média prakticky o anarchistických snahách a aktivitách nijak neinformují.

Anarchismus není v České republice bezesporu mrtvý, v současné době jakoby vyčkává na to, jakým směrem se bude tuzemská společnost vyvíjet, a rovněž očekává nástup silných a nosných témat, o která by se anarchističtí příznivci a ideologové mohli do budoucna opřít.

Výhodou anarchistické ideologie je bezesporu skutečnost, že se jedná o ideologii tradičního formátu, která má určitý svůj historický vývoj a celou řadu osobností, které ji v minulosti formovaly. Nejedná se tedy o žádnou novou ideologii, která by měla mít pouze krátkodobé trvání. Je však otázkou, zda by nemělo dojít k jakési reformaci anarchistické ideologie, a to ve smyslu přizpůsobení se novým trendům a jevům (politickým, ekonomickým i sociálním), které se nejen v tuzemské společnosti vyskytují nebo nově objevují.

Tuzemská společnost je velmi dynamická, avšak v komparaci s okolními zeměmi se prakticky nijak neodlišuje. Obecně se v postmoderní společnosti mění náhled na tradiční společenské hodnoty, modifikuje se význam morálky a etiky, právo je deformováno ekonomickými aspekty, slábne role rodiny a školy jakožto dosud

tradičních institucí, obecně se zhoršují interpersonální vztahy a permanentně roste vliv informačních a komunikačních technologií.

Všechny tyto aspekty a jevy pochopitelně jednotlivě i v souhrnu formují a ovlivňují současnou společnost, takže anarchistická ideologie by měla tyto trendy a jevy brát v potaz a pracovat s nimi při vytváření nových nosných témat stran propagandy a šíření anarchistických idejí.

Jak ukázala předmětná bakalářská práce, anarchismus v České republice má své příznivce i odpůrce, stát bojuje s pravicovým i levicovým extremismem prostřednictvím přijaté protiextremistické politiky a současně disponuje relevantními nástroji, které je možné aplikovat v rámci takzvané militantní demokracie. Znamená to tedy, že stát a jeho orgány včetně politické reprezentace nechťejí (a ani vlastně nemůžou) ignorovat přítomnost anarchistických organizací v České republice, na jednu stranu v rámci demokratických a právních hodnot musejí být anarchistickým příznivcům dány jisté možnosti k šíření anarchistických idejí, nicméně na stranu druhou tomu může tak být toliko v mezích, jež nejsou protiprávní.

Lze predikovat, že v blízké době dojde nejen u nás, ale celosvětově k oživení anarchistické ideologie a tedy k jakési obnově anarchistických hnutí a skupin, které budou vzájemně kooperovat za účelem dosažení vytýčených tradičních anarchistických cílů. Anarchistická hnutí v České republice prakticky kopírují situaci v zahraničí, dojde-li proto k oživení anarchistické ideologie ve světě, bezesporu bude možné následně zaznamenat obnovení anarchistické aktivity i u nás.

Anarchismus tedy jako politická ideologie není mrtvý, a to ani ve světě, ani v České republice. Tuzemští anarchisté by si ovšem měli začít klást relevantní otázky stran definice české společnosti, kterou chtějí navrhnout v protikladu k tradičnímu liberálnímu a marxistickému schématu. Měli by začít zvažovat, jak vlastně mají v podmínkách současné postmoderní společnosti v éře ekonomické prosperity zasahovat do politiky i do sociální oblasti. Měli by se rovněž rozhodnout, jaká bude jejich budoucí role v tuzemské společnosti a jakými novými tématy chtějí aktivizovat nejen sami sebe, ale i českou společnost jako celek.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých zdrojů

Bastl, M. Antifašistická akce: od subverze k vigilantismu? IN: Časopis pro výzkum radikalismu, extremismu a terorismu, vydání 02/2010. ISSN: 1214-7737

Bastl, M., Mareš, M., Smolík, J. a kol. Krajní pravice a krajní levice v ČR. Praha: Grada Publishing, 2011. ISBN: 978-80-247-3797-3

Bureš, J., Charvát, J., Just, P. a kol. Levice v České republice a na Slovensku 1989-2009. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010. ISBN: 978-80-7380-294-3

Danics, Š., Kamín, T. Extremismus, rasismus a antisemitismus. Praha: Policejní akademie, 2008. ISBN: 978-80-7251-286-7

Danics, Š. Extremismus: hrozba demokracie. Praha: POLICE HISTORY, 2002. ISBN: 80-86477-07-X

David, R. Politologie. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2000. ISBN: 80-7182-116-0

Dočekalová, P., Švec, K. a kol. Úvod do politologie. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN: 978-80-247-2940-4

Heywood, A. Politologie. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008. ISBN: 978-80-7380-115-1

Faber, C. Anarchismus: příběh revolty. Praha: Nakladatelství Levné knihy Kma, 2006. ISBN: 80-7309-333-2

Kropotkin, P. Anarchistická etika. Olomouc: Votobia, 2000. ISBN: 80-7198-050-1

Mareš, M., Výborný, Š. Militantní demokracie ve střední Evropě. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2013. ISBN: 978-80-7325-326-4

Nozick, R. Anarchie, stát a utopie. Praha: Nakladatelství Academia, 2015. ISBN: 978-80-200-2509-8

Tomek, V. Anarchismus v konfrontaci. Praha: ManibusPropriis, 2014. ISBN: neuvedeno

Tomek, V., Slačálek, O. Anarchismus: Svoboda proti moci. Praha: Nakladatelství Vyšehrad, 2006. ISBN: 80-7021-781-2

Tomek, V. Žít a jednat v přirozenosti a svobodě! Paul Goodman. Praha: MANIBUS PROPRIIS, 2011. ISBN: neuvedeno

Seznam použitých internetových zdrojů

Antifašistická akce. [online]. © 30.10.2008 [cit.2018-01-28]. Dostupné z: <http://antifa.cz/content/kdo-jsme>

Bastl, M. Anarchismus v České republice. [online]. © 1.12.2000 [cit. 2018-01-27]. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cepsr/article/view/3842>

Lebeda, D., Gabařová, D. Symbolika extremistických hnutí. [online]. © 18.11.2015 [cit. 2018-01-29]. Dostupné z: <https://www.docdroid.net/fyXOo9P/extremisticka-symbolika.pdf>

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Michal Procházka

Obor: Bezpečnostní studia

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Anarchismus v ČR

Rok: 2018

Počet stran textu bez příloh: 50

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů českých použitých zdrojů: 15

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: Doc. Ing. Štefan Danics, Ph.D.